

İZMİR'İN İŞGALİNE DAİR İSTANBUL BASININDA ÇIKAN HABER VE YORUMLAR

Mehmet OKUR*

Hazel KUL**

Öz

İtilaf Devletleri arasında I. Dünya Savaşı sürecinde kapalı kapılar arkasında yapılan paylaşımlar, ittifaklar, antlaşmalar, savaş sonrasında başlayan Paris Barış Konferansı'nda bu kez daha açık olarak ve yeni bir boyut kazanarak devam etmiş, alınan bazı kararlar daha büyük çatışmalara, insanlık tarihine geçecek katliamlara, ıstıraplara yol açmıştır.

Günümüzden tam yüz yıl önce Paris'te İngiltere, Fransa ve ABD'den oluşan Üçler Konseyi'nin aldığı İzmir'in Yunanlarca işgal kararı da bu tür gelişmelerden biri olup binlerce masum İzmirli Türk'ün katledilmesine yol açmıştır. Mondros Mütarekesi'nin 7. Maddesi gerekçe gösterilerek yapılan bu işgal kurtuluş ümidini barış konferansının vereceği kararda gören Osmanlı hükümetinde dahi şok etkisi yapmıştı. İşgal, günlerdir endişe içerisinde olmasına rağmen hükümetin teskin edici haberlerinin etkisinde olan Türk kamuoyunda büyük bir üzüntü ve öfke yaratmıştır. Gazeteler işgali sıkı sansüre rağmen sert bir dille eleştiren başlık ve yorumlarla bütün halka duyurmuşlardır.

Bu makalede ise İstanbul basınının önde gelen gazetelerinde yer alan İzmir'in işgali ile ilgili çarpıcı başlıklarla verilen ilk haberler, kamuoyundaki etkileri, hükümetin tepkisi, İstanbul başta olmak üzere ülkenin dört bir yanında düzenlenen protesto mitinglerinden yansımalar, yerel yönetime, hükümete, İtilaf devletlerine yönelik eleştiriler, bölgedeki Türk nüfusu hakkında bilgiler, Wilson Prensiplerine göndermeler ve yorumlar yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Paris Barış Konferansı, Yunan/Yunanistan, İzmir, İşgal, Basın/Gazete.

* Prof. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.
(okur25@yahoo.com), (<https://orcid.org/0000-0002-8788-9038>).

** Dr., Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
(kulhazell@gmail.com), (<https://orcid.org/0000-0002-5161-9888>).

NEWS AND COMMENTS IN THE ISTANBUL PRESS ABOUT THE OCCUPATION OF IZMIR

Abstract

The shares, alliances and agreements that had been made by the Entente States behind the closed doors during the World War I have continued in the process of the Paris Peace Conference, which started after the war; moreover this time more openly and within new dimensions, and some of the decisions taken at the conference, led to larger conflicts, suffering and massacres which go down in human history.

The decision about the occupation of Izmir by Greece, which was taken by the Council of Three (which were consisted of France, Great Britain and the United States), exactly one hundred years ago, is an example of these agreements and this decision led to the murder of thousands of innocent Turks who lived in Izmir. This occupation, which was made on the grounds of Article 7 of the Armistice of Mudros, had shocked even the Ottoman government that sees the hope of salvation in the decision of the Peace Conference. The occupation created a great sadness and anger in the Turkish public opinion, who were under the influence of the calming news from the government. Despite the strict censorship, the newspapers have made harsh criticisms and comments about the occupation and announced the occupation to the public.

In this paper, the remarkable titles of the first news about the occupation of Izmir, that take place in the leading newspapers of Istanbul press, their impact on the public opinion; the reaction of the government; the reflections of the countrywide indignation meetings, particularly in Istanbul; the criticisms toward local administrations, central government and Entente States; information on the Turkish population in the region are examined by making specific references to Wilson Principles.

Keywords: *Paris Peace Conference, Greek/Greece, Izmir, Occupation, Press/Newspaper.*

Giriş

18 Ocak 1919'da toplanan Paris Barış Konferansı aralarında Osmanlı Devleti'nin de yer aldığı birçok devletin geleceğini belirleyecek konuları görüşmeye başladı. Dünyanın dört bir yanından gelen ve her biri kendi davası peşinde koşan delegeler arasında, memorandumlar, mektuplar, röportajlar, istatistikler ve haritalarla konferansın üç büyük devlet başkanı olan Woodrow Wilson, Lloyd George ve Georges Clemenceau'yu etkilemeye çalışan Yunan Başbakanı Eleftherios Venizelos da vardı.¹ 1918 yılı sonundan beri Paris'te bulunan Venizelos, Yunan tezine destek için özellikle İngiltere nezdinde girişimlerde bulunduktan sonra Barış Konferansı'nın 3-4 Şubat 1919 tarihli oturumlarında; Epir yöresinin kuzeyi, Ege Adaları, Trakya ve Batı Anadolu'nun Yunanistan'a verilmesini içeren taleplerini sundu.² Tahrif edilmiş nüfus istatistikleri ile desteklenen bu talepler konferansa yön veren konsey tarafından başlangıçta tepkiyle karşılanırsa da daha sonra incelenmek üzere Amerikan, İngiliz, Fransız ve İtalyan uzmanlardan oluşan özel bir komisyona havale edildi.³ Çalışmasını 7 Mart'ta Konseye sunan komisyon Yunanistan'ın Trakya üzerindeki isteklerini küçük değişikliklerle onaylamasına rağmen Batı Anadolu konusunda anlaşmazlık çıktı.⁴ Bu bölge üzerinde talepleri olan İtalya, Adriyatik meselesinde de müttefiklerinden gerekli desteği göremeyince toplantıyı terk etti.⁵ Lloyd George, Clemenceau ve Wilson İtalya'nın konferansı terk etmesini fırsat bilerek Batı Anadolu'daki Rumların güvenliğini gerekçe göstererek 6 Mayıs 1919 günü Yunanistan'ın İzmir'e asker çıkarma isteğini onayladılar.⁶

1 Paul C. Helmreich, *Sevr Entrikaları, Büyük Güçler, Maşalar, Gizli antlaşmalar ve Türkiye'nin Taksimi* (Çev.: Şerif Erol), Sabah Kitapları, İstanbul, 1996, s. 27-28; Margaret Macmillan, *Paris 1919, 1919 Paris Barış Konferansı ve Dünyayı Değiştiren Altı Ayın Hikayesi* (Çev.: Belkis Dişbudak), ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 341.

2 Mehmet Sait Dilek, "Paris Barış Konferansı'nda Yunan Talepleri ve Büyük Güçlerin Tutumu", *Karadeniz Araştırmaları*, (Kış 2013), Sayı 36, s. 34-35; Zafer Çakmak, *İzmir ve Çevresinde Yunan İşgali ve Rum Mezalimi (1919-1922)*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2007, s. 102.

3 Helmreich, *a.g.e.*, s. 32-33; Engin Berber, *Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922, Mütareke ve Yunan İşgali Döneminde İzmir Sancağı*, Ayraç Yayınevi, Ankara, 1993, s. 109-113.

4 İtalyan temsilcisi Dışişleri Bakanı Orlando, Yunanistan'ın Batı Anadolu üzerindeki isteklerine tepki gösterdi. Çünkü Müttefikler, bu bölgenin Dünya Savaşı sürecinde imzalanan St. Jean de Maurienne Antlaşmasıyla İtalya'ya bırakılmasına söz vermişlerdi. Salahı R. Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I*, TTK Yayınları, Ankara, 1995, ss. 51-52.

5 İngilizlerin daha önce kararlaştırılmış olmasına rağmen İzmir'i İtalyanlar yerine Yunanlara vermelerinin iki önemli sebebi vardır. Birincisi, Türkleri mutlaka cezalandırmak gerekir şeklindeki İngiliz politikasını uygulayacak gönüllü piyon olarak Yunan kuvvetlerinin bulunması, ikincisi de İngiliz dış politikasına Ege ve Batı Anadolu'da güçlü bir İtalya yerine zayıf bir Yunanistan'ın bulunmasının daha uygun düşmesidir. Zeki Çevik, *Milli Mücadele'de Müdafaa-i Hukuk'tan Halk Fırkasına Geçiş*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2002, ss. 6-7.

6 Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü (Açıklamalı Kronoloji)*, Mondros'tan Erzurum Kongresi'ne (30 Ekim 1918-22 Temmuz 1919), I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1993, s. 241; Ali Fuad Türkgeldi, *Görüp İşittiklerim*, 4. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987, s. 208; Salâhi R. Sonyel, *Gizli Belgelerde Mustafa Kemal, Vahdettin ve Kurtuluş Savaşı*, ATAM Yayınları, Ankara, 2015, s. 27.

Yüksek Konsey 12 Mayıs günü işgalin sınırlarını belirlemiş, 14 Mayıs 1919'da da İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiser Vekili Webb, İtilaf Devletleri adına Bâb-ı Âli'ye bir nota vererek Mayıs'ın 15'inci günü Salı sabahı İtilâf Devletleri namına Yunanların İzmir'i işgal edeceklerini ve bu hususun Paris Barış Konferansı'nda Dörtler Meclisi'nce karara bağlandığını, Osmanlı askerlerinin İzmir Kalesi'ni tahliye ve Yunanlara teslim etmesini, İzmir dâhilindeki askeri kıtaatın kışlalarında kalarak silah ve cephaneleriyle teslim olmaları lüzumunu bildirmiştir.⁷ Öte yandan aynı gün İngiliz Yüksek Komiser delegesi James Morgan ile İngiliz Ordusu'nu temsilen Yüzbaşı Smith, İzmir ve yöresi istihkâmlarının Müttefik Güçler tarafından işgal edileceğinin askeri yetkililere bildirilmesini isteyen Amiral Calthorpe'un notasını Vali İzzet Bey'e⁸ vermişlerdir.⁹

15 Mayıs 1919 sabahı saat 8.00'den başlayarak 12 bin mevcutlu Yunan kuvveti İzmir'e çıkmaya başlamış ve Yunan İşgal Kuvvetleri Komutanı Albay Zafiriu, "İzmir ve civarının işgaline başlıyorum. İşgalin amacı, mevcut kanunların korunması suretiyle bütün halkın refahını sağlamaktır"¹⁰ şeklinde bir açıklama yapmıştır.

7 Hüsamettin Ertürk, *İki Devrin Perde Arkası*, (Yay. Haz. Samih Nafiz Tansu), Parola Yayınları, İstanbul, 2016, s. 310; M. Tayyip Gökbilgin,, *Milli Mücadele Başlarken, Mondros Mütarekesi'nden Sivas Kongresi'ne*, C. I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1959, ss. 86-87.

8 Vali İzzet Bey, ilgili nota kendisine ulaştığındaki durumu şu şekilde anlatmaktadır: "Bu nota elime geçer geçmez derin bir üzüntüye kapıldım ve çok şaşırıldım. Zira böyle bir durumu önceden hiç kestiremezdim. Bu nota, Amiral Calthorpe tarafından müttefik Devletler adına yazılmıştı. Notaya tamamen karşı olduğumu bildirirken Ordu Kumandanı Ali Nadir Paşa ile onun Kurmay Başkanı Abdülhamit Bey'i derhal evime davet edip onlara notanın içeriğini ilettim. Ardından Amiral Calthorpe'u ziyarete gittim. Bu işgal için kimin görevlendirileceğini öğrenmek istemem üzerine bu görevle Yunan ordularının vazifelenireceğinin muhtemel olduğunu beyan etti. Bu sözleri duyar duymaz yıldırım çarpmışa döndüm ve gözyaşlarımı tutamadım. Amiral bunun Paris'in kararı olduğunu söyledi. Paris Konferansı'nın oldukça adaletsiz ve açıklamasının da çok güç olduğu bir karar verdiğini ifade ettim. İşgal kararının ülkenin yıkımını getireceğini ve mümkünse işgalin yalnız Yunan Ordusu'na bırakılmamasını rica ettim fakat bunun yetkisi dışında olduğunu beyan etti." Selçuk Ural-Mehmet Okur, "Vali İzzet Bey'in Kaleminden İzmir'in İşgali", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 17, Erzurum, 2001, ss. 268-269.

9 Bu haberin duyulması İzmir'de halk arasında büyük bir heyecan ve gerginlik yarattı. Halk âdeta bir ölüm havası seziyormuş gibi heyecanlı idi. Gece Maşatlık'ta toplanan gençler, işgali protesto etmek için Anadolu matbaasında bastırılan Redd-i İlhak Heyet-i Milliyesi imzalı bildiriye bütün İzmir mahallelerine dağıttılar, Bildiri, *Ey Bedbaht Türk* diye başlamakta "Wilson prensiplerinin unvan-ı insanıyetkâranesi altında senin hakkını gasp ve namusun hetkediliyor; burada Rum'un çok olduğu ve Türklerin Yunan'a iltihakı memnuniyetle kabul edeceği söylendi; bunun neticesi olarak güzel memleket Yunan'a verildi. Şimdi sana soruyoruz: Rum senden daha mı çoktur. Yunan hâkimiyetini kabule taraftar mısın? Artık kendini göster.." diye devam etmekteydi. Zeki Arıkan, *Mütareke ve İşgal Dönemi İzmir Basını*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1989, s. 71; Kâzım Özalp, *Milli Mücadele I, 1919-1922*, TTK, Ankara, 1988, s. 5.

10 Necmi Uyanık, "İzmir'in İşgaline Karşı Konya Yöresinden Gelen Tepkiler", *Altıncı Uluslararası Atatürk Kongresi, 12-16 Kasım 2007-Ankara*, Bildiriler, C. I, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2010, s. 507; "İşgal Beyannamesi, *Serbesti*, 20 Mayıs 1335, No, 497, s. 2; "Yunan Kuva-yı İşgaliye Kumandanı Zafiru'nun İzmir Ahalisine Hitaben Neşrettiği Beyanname", *Hadisat*, 19 Mayıs 1335, No. 139, s. 1.

İngiliz askerî temsilcilerinin İzmir'in Yunanlar tarafından işgal edileceğini gerek merkezi gerekse yerel yönetime bildirmelerine rağmen Osmanlı Hükümeti hala bölgenin İtilaf kuvvetlerince işgal edileceğini düşünüyordu.¹¹ Nitekim işgal günü cereyan eden olaylardan da ancak İzmir'den ve civar vilayetlerden gönderilen telgraflar sayesinde haberdar olmuş¹² ve 16 Mayıs'ta Matbuat Umum Müdürlüğü aracılığı ile aşağıda yer alan resmi tebliğini yayımlamıştır:

*"Dün sabah saat 11.00 raddelerinde Nişantaşı'nda Sadrazam Ferit Paşa Hazretleri'ne konaklarında Amiral Webb tarafından verilen notada Paris Konferansı kararına atfen İzmir'in Kuva-yı İtilâfiye tarafından işgal edileceği bildirildiği gibi İngiliz Kuva-yı Bahriyesi Kumandanı Amiral Calthorpe cenapları tarafından da Aydın Vilayetine dün sabah tebliğ olunan notada Paris Konferansı'nın mukarreratına ve mütarekenamenin 7. Maddesine istinaden İzmir istihkâmlarının işgal edileceği ve öğleden sonra verilen ikinci bir notada dahi yine mütarekename ahkâmına müsteniden İzmir şehrinin Yunan askerî tarafından işgaline Düvel-i Mutelifece karar verilmiş olduğu bildirilmiştir. Hükümet bu babda hukuk-u millet ve devletin muhafazası için uhdesinde tertip eden vezaifi ifaya teşebbüs eylemiş ve muhafaza-ı vakar ve sükûnet edilmesi lüzumunun ahaliye tavsiyesi zımında Dâhiliye Nezaret-i Celilesi tarafından Vilayat-ı Osmaniyyeye tebligat-ı lazıme ibka kılınmıştır."*¹³

İzmir'in İşgaline Dair İstanbul Basınında Çıkan Haber ve Yorumlar

Türk milletini ayağa kaldıracak olan İzmir'in işgali, Anadolu'nun hemen her köşesinde büyük mitinglerle protesto edildiği¹⁴ gibi sıkı sansüre rağmen

11 Andrews Ryan, hatratında bu olay ile ilgili olarak şu değerlendirmelerde bulunmuştur: "İtilâf Devletleri ile işbirliği esasına dayanan yeni Türk politikasının yediği ilk büyük darbe, Barış Konferansı'nda Yunanların Büyük Devletler himayesinde İzmir'i işgal etmelerine izin verilmesi hakkındaki karar oldu..." İstanbul'da Bir İngiliz Tercümanının Hatıraları, Bâb-ı Âlî'deki Son Tercüman Sir Andrews Ryan'ın Hatıraları (1899-1922 Abdülhamit Devrinden Mustafa Kemal'e Kadar), Haz.: Erdal Aydoğan-Erkan Cevizliler, Salkımsöğüt Yayınevi, Erzurum, 2014, ss. 111-113.

12 Şüphesiz bunda Vali İzzet Bey'in gerçekleşen işgali ve takip eden olayları yerel basına sansür uygulayarak örtbas etmesinin de rolü vardı. Zira 12 bin kadar Yunan askerî Rumların sevinç gösterileri altında ve törenlerle rihtıma çıkarken Köylü gazetesi Vali İzzet Bey'in şu demecini yayınlıyordu: "Bazı kötü niyetliler, İzmir'in Yunanlar tarafından işgal edileceği söylentisini çıkarmışlardır. Tekzip olunur." Zeki Sarıhan, Kurtuluş Savaşı'nda İkili İktidar, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2000, s. 142; Haydar Rüştü Öktem, Mütareke ve İşgal Anıları (Haz.: Zeki Arıkan), TTK Yayınları, s. 73.

13 Aledâr, 16 Mayıs 1335, No. 144, s. 1; "Gözyaşlarımızı Olsun Birakınız Biraz Aksın", Hadisat, 17 Mayıs 1335, No. 137, s. 1; "Tebliğ-i Resmî", Memleket, 16 Mayıs 1335, No. 96, s. 1; "Tebliğ-i Resmî", Zaman, 16 Mayıs 1336, No. 368, s. 1.

14 İzmir'in işgalinden önce ve hemen ardından Anadolu'nun hemen her köşesinde mitingler düzenlenmiştir. Bu miting ve gösterilerin en önemlilerini şu şekilde sıralayabiliriz: 6 Mart 1919 Edremit, 25 Nisan 1919 Bayezid ve Beşiktaş, 15 Mayıs İzmir ve Denizli; 16 Mayıs Denizli, Tavas, Bayramiç ve Seydişehir; 17 Mayıs Giresun, Kandıra, Çal, Eskişehir, Kütahya; 18 Mayıs Bursa, Tire, Havza, Erzurum, İstanbul; 20 Mayıs Üsküdar, 22 Mayıs Kadıköy ve İzmit, 23 Mayıs Sivas ve Sultanahmet, 25 Mayıs Bayburt, Kiğı, Hınıs ve Patros; 26 Mayıs Ankara. Bu mitinglerin yanında Anadolu'da yüze yakın miting düzenlenmiştir. Ayrıca

hemen ertesi günden itibaren basında geniş bir şekilde yer almaya başladı.¹⁵

Anadolu'nun gözbebeği ve başından ayağına Türk ve Müslüman olan İzmir'in Yunanistan'ın askeri işgali altına gireceğinin yukarıda belirtilen resmi tebliğ ile öğrenildiğini bildiren *Hadisat*, işgale yönelik şu bilgileri vermekte idi: “Amiral Calthorpe, İzmir Hükümetine mütarekenamenin 7. maddesi mucibince İzmir istihkâmatını işgale karar verilmiş olduğuna dair bir nota tevdi etmiştir. Amiral, her türlü ihtimallerin bertaraf edilmesi için küçük askeri müfrezeler ihraç edileceğine ilaveten serdetmiştir. Öğlenden sonra beş hükümete mensup olup on beşer kişiden mürekkep ve bir zabitan taht-ı idaresinde bulunan müfrezeler ihraç edildiği sırada Yeni Kale ve Aliğa istihkâmları işgal edilmiştir. Vali İzzet Bey, Amiral Calthorpe'ü ziyaret ederek bir buçuk saat görüştü. Amiralin nezdinden çıktktan sonra Vali Bey, işgalin mütarekenin 7. maddesinin tatbiki münasebetiyle vuku bulduğundan dolayı iftihar-ı memnuniyet etmiştir.”¹⁶

Hadisat, olaya dair tepkisini ise “Hicaz ve Irak'tan ve Suriye'den sonra İzmir'imizin de anavatandan koparılarak Yunanistan'a peşkeş çekilmekte olduğunu şimdi tebliğlerle öğrendik. Can damarımızın koparılması, kurbanlık koyun gibi mezbahaya sevk edilişimiz artık tahammül bırakmadı. Dinimizle beraber ırkımızı ve sevgili vatanımızı müdafaaaya tedricen kahrolmaktan ise şeref ve izzetle ölmeye cümleten azmettik”¹⁷ şeklinde dile getirmiştir. İdam gazetesinde de “Harbin tesirat-ı faciası altında ezilen Türk Milleti, sulhun kuvvet sulhu değil adalet sulhu olacağına emindi. İzmir'in işgali, bu itimat üzerinde nahoş bir tesir bıraktı. Musalaha hitam bulurken işgalin mütareke ahkâmına muvafık olup olmadığını tetkik edecek değiliz. Bu işgal, Paris Konferansı mukarreratından mütevellit olduğu için Türkler, kendileri hakkında bir hükm-ü gıyabı add ve telakki etmişlerdir. Yunanların ihtiraslarını tatmin etmek için İzmir'in onlara verilmesi takip edilmekte olan emniyet ve asayiş-i cihan amal ve maksadına muvafık değildir” denilmektedir. İleri gazetesinde ise şu ifadeler yer almaktaydı: “Maalesef Yunanlar İzmir'i işgal etti. Nerede adalet nerede siyaset? Türk'ün kanıyla beslenen İzmir'i en son dakika kahramanlarının(!) tecavüzüne çiğnetiyorlar. Sulhun en ateşli zamanında işgal için ne gibi bir lüzum zaruri görülebilir bilemem. Bunu havsalam almaz, alsa da Yunanlara ezdirilecek bir karış toprağımız yoktur.” *Sabah* gazetesi de “Elemli Dakikalar” başlıklı makalesinde: “Bedbaht

Kastamonulu kadınlar İngiltere Kraliçesi başta olmak üzere Amerikan Başkanı Wilson'un eşine, Fransa Cumhurbaşkanı Poincaré'nin eşine de birer telgraf çekerek İzmir'in işgali ile birlikte Büyük Devletler tarafından haksız yere Türkiye'nin işgalini protesto ettiklerini son derece dikkatli bir diplomatik lisan kullanarak ifade etmişlerdir. Zekeriya Türkmen, *Milli Mücadele Yıllarında İstanbul Mitingleri (15 Mayıs 1919: İzmir'in İşgali Üzerine Aydınların Kamuyu Oluşturma Faaliyetleri)*, Berikan Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2016, ss. 33, 57.

15 Nitekim bu süreçte Matbuat Umum Müdürü Encüment Ekrem Bey ile Mütareke Komisyon Reisi Galip Kemal Bey İzmir hadisesinde dolayı istifalarını vermişlerdir. *Alemdâr*, 18 Mayıs 1335, No. 146, s. 2; *Alemdâr*, 20 Mayıs 1335, No. 148, s. 2; *Vakit*, 19 Mayıs 1335, No. 560, s. 2; *Hadisat*, 18 Mayıs 1335, No. 138, s. 2; *Memleket*, 20 Mayıs 1335, No. 100, s. 3; “İki Mühim İstifa”, 21 Mayıs 1335, No. 101, s. 1; “İki İstifa”, *Zaman*, 21 Mayıs 1335, No. 373, s. 1; “Galip Kemal Bey'in İstifası”, *Zaman*, 20 Mayıs 1335, No. 372, s. 2.

16 “Gözyaşlarımızı Olsun Bırakınız Biraz Aksın”, *Hadisat*, 17 Mayıs 1335, No. 137, s. 1.

17 “İzmir'imizin Feryatları”, *Hadisat*, 17 Mayıs 1335, No. 137, s. 2.

memleketimiz, Çar ordularının Ayastefanos ovalarında çadır kurduğu zamanlardan daha elim dakikalar içerisindeydi. O zaman büyük müdafilerimiz vardı, şimdi Allah'tan başka müdafimiz yok. Biz, Wilson Prensiplerini istiyoruz ve Düvel-i Muazzamanın hissiyat-ı adaletine müracaat ediyoruz ki bugün cihan-ı medeniyet huzurunda müttehim bir vaziyette gösterilen Türk Milleti masumdur. Kendisine isnad edilen suçlamalardan azadedir. Beş-on serserinin işlediği cinayetlerden dolayı bütün Türk Milleti'ni mes'ul addetmek nasıl gayr-i makul bir hareket ise bizi dinlemeden hakkımızda bir karar ittihaz etmek de o nispette bir hareket olur"¹⁸ şeklinde değerlendirmede bulunmuştur.

Zaman, "İzmir'imiz Nasıl İşgal Edildi?" başlığı altında aynı notalara yer verdikten sonra Vali İzzet Bey'in, Amiral Calthorpe'ü ziyaret etmiş olduğunu, 1.5 saat süren mülakatın ardından Amiral'in yanından ayrılan Vali'nin işgalin mütareke muahedesinin 7. Maddesi uyarınca vuku' bulduğunu beyan etmekle iktifa eylediğini yazmakta¹⁹; Memleket, "İzmir ve civarının Kuva-yı İtilâfiye tarafından işgaline Paris Meclis-i Askeriyesi karar vermiş"²⁰ demektedir. Vakıf gazetesi ise İzmir'den İstanbul'a gelen bir görgü tanığının şu ifadelerine sütunlarında yer vermekte idi:

"Ahiren İzmir'den İstanbul'a gelen bir zattan İzmir'in Yunan askeri tarafından suret-i işgali hakkında bize şu malumatı vermiştir: Bir müddetten beri İzmir'de şehre ecnebi kuvvetleri çıkarılacağına dair bir şayia deveran ediyordu. Bu arada Yunan kuvveti ihraç ihtimalinden de bahis olunuyordu. Fakat mahfil-i hükümet de bu şayiaları tekzip eylemekte, Vali İzzet Bey İzmir'in işgalinin asla tasavvur edilmediğini tamim etmekte idi. Geçen Cumartesi günü şehirde her zamankinden fazla hareket mevcut olmakla beraber hiçbir fevkalâdelik yoktu. Saat dört buçuk civarında Fransız bandıralı bir römorkör geldi. İçinden kondüktör Fransız askeri çıkararak bunu takiben bir İngiliz römorkörü İngiliz, İtalyan römorkörü İtalyan askerleri konsoloshanelerine gittiler. Ardından az bir zaman geçer geçmez Yunan bandıralı bir römorkörle bir müfreze Yunan askeri de karaya çıktı. Yunan askeri rıhtıma ayak basar basmaz Kordonboyu'na Yunan bayrakları asılmaya, Rumlar Yunan askerini istikbâl için koşmaya başladı. Bir havadis alabilmek maksadıyla yürümeye başladım. Aldığım malumata göre kale, işgal kıtaatı tarafından işgal edilmiş, kaleye İngiliz, Fransız, İtalyan, Yunan bayrakları çekilmiş, bunun üzerine eşraftan mürekkep bir heyet valiyi ziyaret etmiş, vali İzmir'in işgal edilmeyeceğine dair kat'i teminat vermiş hatta daire-i hükümette bulunan evrakların seoki için muhafız talebinde bulunan maliye müşavirini halkı galeyana teşvik ediyor diye tekdir etmiştir.

Saat dokuz vakitleri birden bire davullar çalındı, minarelerde ezan okunmaya başlandı, evden çıktım, Müslümanların Bahribaba'da toplandıklarını haber aldım. Oraya gittim. Beş-altı bin kişinin içtima ettiğini gördüm. Vaziyet hakkında malumat almak üzere tekrar valiye bir heyet gönderildi. Hâlbuki bu sırada gelen birkaç genç İtilâf mümessilleri tarafından İzmir'in Yunanistan'a terk edildiği haberini ilan ettiler. Sabah saat sekizde tekrar Bahribaba'ya gittim. Burada binlerce İslâm toplanmış, ortaya siyaha

18 "İzmir ve Gazetelerimiz", *Hadisat*, 18 Mayıs 1335, No. 138, s. 2.

19 "İzmir'imiz Nasıl İşgal Edildi?", *Zaman*, 17 Mayıs 1335, No. 369, s. 1.

20 "İzmir Civarı", *Memleket*, 22 Mayıs 1335, No. 102, s. 2.

boyanmış büyük bir Osmanlı bayrağı dikilmişti. Birçok nutuklar irad edildi ve bir de Redd-i İlhak Cemiyeti teşkil olundu. İntihap edilen mevadın İtilâf mümessillerine tebliği için bir heyet de oluşturuldu.”²¹

Vakit gazetesi yazarlarından Mehmet Asım ise, Vali İzzet Bey’in Köylü gazetesinde yer alan “Bazı kötü niyetliler, İzmir’in Yunanlar tarafından işgal edileceği söylentisini çıkarmışlardır, tekzip olunur” şeklindeki beyanatını, “En nazik bir zamanda bütün Anadolu’nun ukde-i hayatiyesini teşkil eden bir mevkii idaresi başında bulunan bir adamın aczine, zaafına, bir hatve ilerisini bile görmeye mani olan basiretsizliğine bundan daha vazih bir delil olamazdı” sözleriyle sert bir şekilde eleştirmiş ve “meş’um bir tesadüf neticesi olarak mukadderatları böyle bir valinin elinde kalan bedbaht İzmirililer acaba bu dakikalarda ne yapıyorlardı? Acaba zavallı ahali kendi başlarının çaresine bakmak zorunda mı kalmıştı?” demiştir.²²

Yunan İşgal Kuvvetleri Kumandanı Zafiriu tarafından neşredilen beyannamenin tarih-i istikbâl için kıymetli ve manidar bir vesika olarak kalacağını ifade eden Mehmet Asım, ilgili konudaki değerlendirmelerine şu şekilde devam etmekte idi: “Zafiriu, beyannamesinde İzmir ve havalisinde yapılan harekâtın bir işgal mahiyetinde olmadığını söylüyor. Buna memnun olduk! Paris’te kat’i bir karar ittihaz edilmezden evvel limanı işgal etmek fikir ve maksadında değilmiş! O halde bugün İzmir ve havalisini işgal eden Yunan askerinin oradaki hükümet-i vücudu ne imiş? Alelade bir muavenet, yani İzmir’de bulunan Osmanlı Kuvayı askerisi orada asayişini temine kâfi değilmiş de Yunan askeri Osmanlı memur-i mülkiye ve diniyesinin vazifelerini teshil edecekmiş! Âlicenabane bir hizmet, emsalsiz bir lütuf. O halde hiç şikâyete mahal yok. Bu hizmet-i fevkalâdesinden dolayı bilakis Yunanistan Hükümetine teşekkür edelim. Öyle değil mi? Yok, hayır, kumandan cenapları Osmanlı Hükümeti hiçbir vakit Yunanistan’ın fuzuli muavenetine arz-ı ihtiyaç etmemiştir ve etmez. Sonra Yunanistan muavenetinin ne demek olduğunu biz pekiyi biliriz...”²³

Bu arada basında yer alan haberlere göre Osmanlı Hükümeti, İzmir’in işgalini görüşmek üzere toplanmış ve Mütteliklerin 14 Mayıs tarihli notasına bir cevap vermeyi uygun görmüştü. Alemdâr gazetesinde yer alan hükümetin cevabi yazısında şöyle denilmektedir:

“Taraf-ı asilânelerine Düvel-i Müttefika tarafından tebliğ olunan 14 Mayıs 335 tarihli ve 1913 numaralı tahrirde Paris Konferansı’nın, İzmir istihkâmatının Düvel-i Mutelife askeri tarafından işgali hakkındaki kararı tebliğ ve işgal fiilinin mütareke mukavelenamesinin 7. Maddesi ahkâmına tevfikân vaki olduğu ilaveten beyan buyurulmuştur. Dünden beri İzmir Valisi’nden varid olan müteaddit telgrafnamelerden şekl-i işgalin tebdil ettiği anlaşılmalı, filhakika Amiral Calthorpe cenapları, Yunan askerinin şehre dâhil olduğunu valiye tebliğ eylemiştir. Hükümet-i Osmaniye Devleti’nin Akdeniz vilayetinin hal-i hazırda böyle bir tedbiri muhakkak gösterecek

21 “İzmir Nasıl İşgal Olundu?”, *Vakit*, 21 Mayıs 1335, No. 562, s. 1.

22 Mehmet Asım, “Milletin Matemî”, *Vakit*, 19 Mayıs 1335, No. 560, s. 1.

23 Mehmet Asım, “İşgal Mi, Muavenet Mi?”, *Vakit*, 20 Mayıs 1335, No. 561, s. 1.

hiçbir müsebbip bulunmadığını beyan etmeyi vazife ad eder... Hükümet-i Osmaniye, Paris Konferansı'nın kararına muhalefet etmez. Fakat Yunan askeri tarafından vaki olacak bir işgale rıza göstermez. Çünkü Devlet-i Osmaniye'nin icra-yı aslisinden olan bir Asya şehrinin ne ırken ne tarihen ne de coğrafya nokta-i nazarından Yunan hükümet-i hazırası ile hiçbir münasebeti yoktur... Millet-i Osmaniye, istemeyerek sürüklendiği bir harbin neticesi olarak duçar olduğu felaketin derece-i vesaiti hakkında hiçbir zaman hayale kapılmamıştır. Fakat millet-i Osmaniye'yi yeise seok eden şey, hiçbir yerde teba-i sakitasından kendisinin onlara göstermiş olduğu hassasiyette bir muamele görmemiş olmasıdır... İzmir'de %83 nispetine haiz ekseriyet olan ve dini, fikri, gaye-i hayali orada yaşayan ekalliyetin dininden, fikrinden, gaye-i hayalinden külliyyen farklı olan Türk ahali ile tamamıyla Türk olan bir şehir olduğu için burada Türk Milleti'nin hukukunu nazar-ı dikkate almak hem pek müşkül hem de kaide-i adl ile gayr-i kabil telif olur. Binaenaleyh, ne hükümet ne de millet-i Osmaniye, devletin en mühim şehirlerinden birinin işgali bir mahiyet-i fülüyyeye haiz olacağı ihtimalini bir an için bile kabul edemez..."²⁴

Aynı notayı *Hadisat* "Hükümetimizin Protestosu"²⁵; *Vakit*, "Hükümetin Notası"²⁶; *Zaman* ise "Hükümetin Cevabı"²⁷ başlıkları ile okuyucularına duyurmuştur.

Osmanlı Hükümeti'nin cılız protestoları ve sonuçsuz girişimleri devam ederken İzmir'in işgaline ve Türk halkının tepkisiyle gerginleşen olaylar gazetelerde yer almaya devam etmekteydi. *Memleket* gazetesi İzmir ve çevresinin işgaline yönelik haberlerin fevkalâde tesir yarattığını bildirirken²⁸, *Zaman* gazetesi ise İzmir'in nasıl işgal edildiğini ve işgal sırasında gelişen olaylar hakkında *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinin bir kısmı sansüre uğrayan şu haberini aktarmakta idi:

"İzmir'in işgali hakikaten heyecan veren bir tarzda vuku bulmuştur. Valinin hatt-ı hareketinden dolayı zavallı İzmir ahali işgali Yunan askeri karaya ayak basar basmaz anlamıştır. Hatta ilk Yunan müfrezeleri geldiği ve her taraf mavibeyaza büründüğü bir zamanda İzzet Bey hep Müslümanlara İzmir'in katiyen işgal edilmeyeceğini temin ededurmuştur. Ahali meseleyi ancak her tarafa Yunan süngüleri parladıktan, her direğe Yunan bayrağı çekildikten ve her kafaya Yunan yumruğu indikten sonra anlayabilmiş ve derhal davul sedalarıyla ve minarelerde ezanlarla tehlike ilan edilmiştir. Bunun üzerine ahali, Bahribaba'da siyaha bürünen sancağımız etrafında toplanmaya başlamıştır. Akşamüzerine doğru Kordonboyu'na bir Fransız, sonra bir İngiliz ve sonra bir İtalyan römorkörü bu devletlere mensup müfrezeler çıkarmışlardır. Bunları bir Yunan römorkörü takip etmiş ve yirmi kişilik bir Yunan kuvveti çıkarak Rumların alkışları, zıtoaları, taşkınlıkları arasında konsoloshaneyeye gitmiştir. Bundan

24 "Sadrazam Paşa Hazretlerinin Notası", *Alemdâr*, 18 Mayıs 1335, No. 146.

25 "Hükümetimizin Protestosu", *Hadisat*, 18 Mayıs 1335, No. 138, s.1.

26 "Hükümetin Notası", *Vakit*, 18 Mayıs 1335, No. 559, s. 1.

27 "Hükümetin Cevabı", *Zaman*, 18 Mayıs 1335, No. 370, s. 1; "Notanın Metni", *Zaman*, 18 Mayıs 1335, No. 370, s. 1.

28 *Memleket*, 19 Mayıs 1335, No. 99, s. 1.

sonra filika ve römorklarla Yunan askeri İzmir'e saldırmış, bir kısmı da kale tarafından gelmeye başlamıştır. Yunan askeri, bir taraftan kışla önünde tecavüz ettikleri askerimizle müsademeye başlarken Yunanlar da diğer taraftan devair-i resmiye ve müessesatı yağma ve tahribe koyulmuşlar ve İslamlara tecavüze başlamışlardır..."²⁹

Memleket gazetesi de yine bu konu hakkında toplamış olduğu tafsilata dayanan şu bilgileri sütunlarına taşımıştır: "İzmir'in suret-i işgaline dair her taraftan muhtelif rivayetler deveran ediyor. Fakat her gün işgalin zararına bir şey daha ilave edilmektedir. Dün akşama kadar toplanılan tafsilat şundan ibarettir:

Limana giren İtilâf donanmasına mensup gemilerden evvela İngilizler efradını karaya çıkarmaya başlamışlardır. Müteakiben bunların himayesi altında Yunan müfrezeleri çıkarmışlardır. Bu suretle davet olunan Yunanlar, her şeyden evvel telgrafhaneyi, sonra muhtelif kollara ayrılarak hükümet dairesini, kışlayı, belediye dairesi ile diğer resmi daireleri işgal etmişlerdir. Bu hadise üzerine Vali İzzet Bey, İngiliz konsoloshanesine iltica ederek iki gün orada cereyan-ı ahvâle seyirci kalmıştır. İşgal sırasında Osmanlı memurları, işgalciler tarafından tevkif edildiği gibi şehrin erkân ve eşraf-ı İslamiyesi de taht-ı tevkife alınmıştır.

(Sansür) İzmir'deki kuva-yı askeriye ve jandarmamız işgalden bir az evvel şehri terk ederek civardaki mevkilere çekilmişlerdir. Şehir dâhilinde kuva-yı askeriyemiz kalmamıştır.

İki gün sonra Vali İzzet Beyi iltica ettiği konsoloshaneden çıkarak o vakte kadar Yunanlar tarafından tahliye edilmiş olan hükümet konağına avdet etmişlerdir. Valinin kuva-yı işgaliye kumandanı Amiral Calthorpe nezdinde yaptığı teşebbüsat üzerine işgalin cereyan ettiği 14 Mayıs Çarşamba akşamundan beri mevkuf bulunan resmi memurin ile İzmir eşraf-ı İslamiyesi serbest bırakılmıştır.

İşgalciler tarafından kat' edilmiş olan telgraf muhaberati bilahare serbest cereyan etmeye başlamış ve bundan sonra vilayetten keyfiyet-i işgal hakkında resmi tafsilat vürut etmeye başlamıştır.

Elyeom İzmir ile telgraf muhaberati serbest devam etmektedir. Yalnız vaziyet açıklığa kavuşturulana kadar yanıtın kabul edilmemesi kararlaştırılmıştır. Yunanlar, İzmir'in işgalini müteakip Karşıyaka, Bornova, Buca gibi mevkileri de işgalleri altına almıştır."³⁰

Aynı gazete, işgale tanık olan bir zâtın şu ifadelerini de okuyucularının dikkatine sunmuştur: "İzmir'den dün sabah İstanbul'a vasil olan bir zattan aldığımız malumatı okuyucularımızın dikkatine sunuyoruz: Geçen Pazartesi günü İzmir'de 23 parça nakliye vasıtasının boş olarak Selanik'e gönderildiği ve bunların İzmir'i işgal için Yunan askeri temin ederek iki güne kadar İzmir'e vasil olacağı şayieleri olmuştu. Hatta Yunan Başvekili Venizelos'un dostlarından bir Müslümanın da İzmir valiliğine tayini de konuşulmuştu. İzmir hükümetini idare edecek Yunan memurlarının İzmir ahalisinden

29 "Sevgili İzmir'imizin Facia-yı İşgali Etrafında", Zaman, 22 Mayıs 1335, No. 374, s. 1.

30 "İzmir'in İşgali Etrafında", Memleket, 20 Mayıs 1335, No. 100, s. 1.

olmak üzer kadrosu da hazırlanmış. İşte bu şayia Çarşamba günü sabahına kadar ahali arasında kuvvetle deveran edip durmuştur. İtilâf ve Amerika gemilerinden mürekkep bir donanmanın Pazartesi günü İzmir Limanı'na gelmiş olması da bu şayiayı daha ziyade kuvvetlendirmiştir. Çarşamba günü sabahleyin Fransız mümessili makam-ı vilayete gelerek mütarekenamenin 7. Maddesi mucibince İzmir istihkâmatının kuva-yı İtilâfiye tarafından o gün işgal edileceğine dair valiye bir nota verdi. Zevalde Yeni Kale öğleden sonra da kale ve istihkâmlar işgal edildi. İstihkâmları işgal edenler İngiliz, Fransız, İtalyan ve Amerikan kuvvetleri idi. Bunlar arasında Yunan kuvveti yoktu. Yani o gün saat dörde doğru konsoloshanelerin muhafazası için her devlet kuvve-i askeriyesinden yirmi beşeri karaya çıkarılarak konsoloshanelere yerleştirildi. Bize bu haberleri veren zât, saat altıda İzmir'den İstanbul'a hareket etmiş olduğundan devamını diğer bir kaynaktan öğrenmiş bulunmaktayız. Bu istihbaratımıza nazaran hükümete verilen ikinci nota İzmir'in Perşembe günü Yunan askeri tarafından işgal edileceği yönünde imiş. Bu işgal, Perşembe gecesi yani Çarşamba günü akşamı saat on birde başlamış, ertesi günü zevale kadar devam etmiştir. Vali İzzet Bey, Çarşamba günü saat on birden bire kadar telgrafhanede makine başında İstanbul ile muhaberede bulunmuştur.”³¹

Hadisat gazetesinden Süleyman Nafiz, İzmir'in ne suret ve sebeple işgal olunduğunun hükümetin resmi tebliğinden anlaşılmış bulunduğunu, İstanbul'un dahi bir askeri işgal altında olduğu sırada İzmir Körfezi'ndeki kale ve müstahkem mevkiilerin İtilâf kuvvetlerince işgalinden daha mühim bir hadise telakki olunamayacağını, gelinen durumun Pierre Loti'nin *Figaro* gazetesinde yayımlanan “İdama Mahkûm Edilenler” başlıklı yazısında bahsetmiş olduğundan daha ciddi olduğunu beyan ile “gerek İzmirli vatandaşlarımız gerekse diğer dindaşlarımıza sükûn ve vakar ile avakıb-ı ahvale ve hükümet-i seniyyenin netice-i teşebbüsâtına intizar eylemelerini tavsiye ederiz” demiştir.³² “İzmir'de Neler Oldu?” başlıklı haberinde *Zaman*, işgal hadisesinin büyük bir galeyana uyandırdığını, telgrafhanelere koşarak yapılan haksızlığa karşı protestolar keşide etmekte ve İstanbul'dan netice hakkında sabırsızlıkla haber beklemekte olan halkı yatıştırmak için vuku bulan teşebbüslerin işe yaramadığını bildirirken³³, *Vakit* gazetesi yazarlarından Mehmet Asım ise İzmir istihkâmlarının Yunan işgali altına alınmasının kamuoyu üzerinde korkunç bir tesir yarattığı ve Hükümet tarafından matbuata verilen resmi tebliğ metninin halkı teskin etmekten ziyade daha anlaşılmasız bir duruma sevk ettiğini ifade etmekte ve Müttefiklerin işgali bildiren notalarını irdeleyen şu değerlendirmede bulunmaktaydı:

“Muğlakiyeti icap eden cihet ise İtilâf Devletleri tarafından İzmir'in işgaline dair hükümet-i merkeziyeye verilen nota ile Amiral Calthorpe tarafından Aydın Valisi'ne nota arasında şayan-ı dikkat bir fark olmasıdır.

Tebliğ-i resmiden anlaşıldığına göre İngiliz kuva-yı bahriyesi kumandanı Amiral Calthorpe, Aydın Valisi'ne müracaat etmiş ve İzmir istihkâmatının mütarekenamenin

31 “İzmir'in Suret-i İşgali”, *Memleket*, 17 Mayıs 1335, No. 97, s. 1.

32 Süleyman Nafiz, “İzmir'in İşgali”, *Hadisat*, 17 Mayıs 1335, No: 137, s. 1.

33 “İzmir'de Neler Oldu?”, *Zaman*, 18 Mayıs 1335, No. 370, s. 1.

7. Maddesi ahkâmına istinaden işgal edileceğini bildirmiştir. İzmir işgali, sırf Amiral Calthorpe'un verdiği notadaki sebepten olsa idi bundan fevkalâde bir şey var gibi telakki etmeyecektik ve kendi kendimize şu tarzda bir muhakeme yürütecektik: mütarekenamenin 7. Maddesi filhakika Müttefik Devletlere menfaatlerini tehdit edecek bir vaziyet zuhurunda herhangi bir sevkülceys noktasını işgal etmek hakkını vermiştir. İzmir Limanı da Bahr-i Sefid üzerinde mühim bir sevkülceys noktasıdır. Eğer İtilâf Devletleri kendilerini menafi-i mahsusalarını tehdit edecek bir vaziyet karşısında telakki ediyorlarsa mezkûr madde mucibince İzmir istihkâmatlarının işgalini talep edebilirler. Vakıa bugün İzmir ve havalisinde Müttefiklerin menfaatlerini tehdit edecek bir hal bulunduğu dair hiçbir şey yoktur. Binaenaleyh, böyle bir işgal bizim nokta-i nazarımızdan lüzumsuzdur. Fakat mademki Düvel-i İtilâfiye kendileri için böyle bir hal mevcut olduğunu zannetmişler, zarar yok... Eğer İzmir'i işgal eden asker İngiltere, Fransa, Amerika, İtalya devletlerinden birine mensup olsa idi böyle bir muhakeme yürütmek makul olabilirdi. Fakat hakikat bu merkezde değildir. İzmir Limanı'na ihraç edilen asker Yunan kuvvetinden tereküp etmektedir. Sırf bir mütarekename tatbikatı şekil ve mahiyetinde bile olsa İzmir'in Yunan kuvvetleri tarafından işgali, Türkler ve Müslümanlar tarafından elim bir ıstırapla karşılanmak için kâfidir. Mamefih mesele bundan ibaret kalsa idi bugüne kadar pek derin acılara tahammül eden Anadolu Türk ve Müslümanları, bunu da sabır ve sükûn ile karşılamayı göze alırdı. Maalesef böyle değildir. İzmir'in işgalinin manası, bundan daha başka, daha acı bir hakikate şamildir.

Amiral Webb tarafından hükümet-i merkezîyeye tebliğ edilen notaya göre İzmir'in işgali mütarekenamenin değil, Paris Sulh Konferansı'nın hakkımızda ittihaz ettiği bir maddenin tatbikatından ibaret bulunduğu anlaşılmaktadır. İşte bütün Anadolu'yu en derin endişe ve ıstıraplar içinde kıvratmaya mecbur eden şey, meselenin bu cihetidir. Demek ki Paris Sulh Konferansı'nda Türkiye hakkında tatbik edilecek sulh şartlarının esasları kararlaştırılmıştır. Hatta bu şartların mukaddemat-ı sulhiye şeklinde bize resmen tebliğ edilmezden evvel bazı maddelerinin tatbikine bile başlanmıştır. İzmir'in Yunan askeri tarafından işgali, bu tatbikatın bir neticesidir. Vaziyet bu şekilde inkişaf edince akd-i sulh nokta-i nazarından Türkiye hakkında tatbik edilen usulün, Almanya hakkında tatbik edilen usulden biraz farklı olduğu görülür. Sulh Konferansı'nda halledilecek Türkiye meselesi basit bir iş değildir..."³⁴

Alemdâr gazetesi başmakalesinde işgale dair: "İzmir hadisesini bir emr-i vaki olarak kabul edemeyeceğiz. Yunanistan'ın kuva-yı askerîyesinin bir memleketi Düvel-i İtilâfiye hesabına işgal eylesesini biz hatt-ı zatında izam etmemeyi daha muvafık görürüz"³⁵ derken, Memleket'in başmakalesinde ise; "Şimdiye kadar zayı ettiğimiz yerlerin manen ve madden hiçbir farkı yoktur. Fakat İzmir, Makedonya, Hicaz, Irak, Suriye, Yemen gibi müstakil bir hata değildir. Masum ve bi-günah İzmir'imiz doğrudan doğruya kendi vahdet-i coğrafyamız dâhilinde yegâne belli başlı iskelemizdir. Burada yegâne söz, hakk-ı hayattır. Dünyada ne kadar hukuk var ise İzmir'imizin üzerinde ona malikiz. Anadolu'dan koparılacak olan artık hiçbir nokta kalmamıştır. Bir şey var ki

34 Mehmet Asım, "İşgalin Manası", *Vakit*, 17 Mayıs 1335, No. 558, s. 1.

35 "İzmir ve Gazetelerimiz", *Hadisat*, 18 Mayıs 1335, No: 138, s. 2.

o da hakk-ı hayattır"³⁶ denilmekteydi. Vakıt gazetesi de "Eğer İzmir'i işgal eden asker İngiltere, Fransa, Amerika, İtalya devletlerinden birine mensup olsa idi mütareke ahkâmını mevzu-ı bahsederdik. Hâlbuki Paris Konferansı'nun mukarreratına istinad olundu. Mukaddemat-ı sulhiye şeklinde tespit edilen mevadın tatbikinin bu birincisidir. İzmir meselesi hakkında ittihaz edilen karardan anlaşılıyor ki Türkiye için başka bir yol takip edilmiştir. Acaba İzmir'in işgali bir tecrübe-i siyasiye midir?" demiştir.³⁷ İstikbâl ise "Cihan Harbi, ihtirasatla doğmuş ve fakat Wilson Prensipleri ile iyi bitmişti. Her gün adil bir sulhe intizar ediyordu. Biz de bundan ümit idik. Çünkü hükümdarları bile mahkeme-i adalete çekmeyi deruhte eden Düvel-i Muazzama'dan başka bir ihtimal nasıl bekleyebiliriz? Nasıl olur da 1 milyon 293 bin Müslüman, 233,194 Rum'a feda edilebiliyor? Rumlar, merkez vilayette bile ekalliyettedir" şeklindeki değerlendirmesi ile Wilson Prensiplerine gönderme yapmıştır.³⁸ Aynı şekilde İzmir'i nüfus haritasını ilk sayfasına taşıyan Memleket gazetesi de "Malum olduğu üzere İzmir ve havalisi cennetmekân Sultan Yıldırım Bayezid Han saltanatında alınmış ve Devlet-i Osmaniye'nin İstanbul'dan sonra en mamur bir beldesi ve Anadolu'nun en büyük bir ticaretgâh-ı yegânesi olmuştur. Muvakkat bir mahiyette olduğunu Wilson Prensiplerine isnat eden Düvel-i Muazzama-i İtilâfiye'nin insaf ve adaletinden beklediğimiz, işgal hadisesinin acilen halledilmesidir" dedikten başka İzmir'in nüfusunu kaleme alan pek çok yazıyı farklı nüshalarında sütunlarına taşımıştır.³⁹

Memleket gazetesi yazarlarından İsmail Hami, "Harb-i Umumi, birçok yenilikler icadına sebep olduğu gibi Türklük defter-i amalinde de 'Taktıl' ve 'Tehcir' isminde yepyeni iki günah ilave etti. Bütün bir millete değil sade bir cemiyete ait olan bu iki günahın mesuliyeti bütün millete yüklendiğinden cezası da bütün mevcudiyet-i milliyemize tevci etti"⁴⁰ yönünde yorum yaparken, Vakıt Gazetesi'nden Mehmet Asım ise İtilaf Güçlerinden beklenen adaletin de ne kadar boş olduğunu şu cümlelerle dile getirmiştir: "Aman Yarabbi! Ne kadar aldanmış, ne kadar aldanmışız. Wilson Prensiplerinin hayaline dalıp kalmışız. İnkisar hayalimiz her gün bir parça daha artıyor. Her gün afak-ı siyasiye sıyrılan bir bulut arkasında acı bir hakikat dehşetle bakan gözlerimize çarpıyor. Dağlara, taşlara hitap eden insan sesleri bile hiç olmazsa bir kas şeklinde geriye avdet eder. Biz ise altı aydan beri mütemadiyen Avrupa'ya karşı bütün avazımızla bağırıyoruz."⁴¹ Mehmet Asım giriş kısmı sansüre uğrayan aynı içerikli bir diğer yazısında ise "Alman sulhu tebliğ edildiği günden beri pek tabi olarak hal-i intizarda idik. Türkiye'ye ait olan şerait-i sulhiyenin bu haftalar içinde bize de tebliğ edilmesi ihtimalini düşünüyorduk. Fakat sulh şartları resmen tebliğ edilmeden evvel İzmir gibi Anadolu'nun can evi demek olan mühim bir limanın ansızın Yunanistan işgal-i askeriyesi altına terk olunabileceğine ihtimal vermiyorduk. Türkiye'ye ait sulh

36 "İzmir ve Gazetelerimiz", *Hadisat*, 18 Mayıs 1335, No: 138, s. 2.

37 "İzmir ve Gazetelerimiz", *Hadisat*, 18 Mayıs 1335, No. 138, s. 2.

38 "İzmir ve Gazetelerimiz", *Hadisat*, 18 Mayıs 1335, No: 138, s. 2.

39 "İzmir'in Nüfusu", *Memleket*, 16 Mayıs 1335, No. 96, s. 1; *Memleket*, 22 Mayıs 1335, No. 102, s. 2; *Memleket*, 23 Mayıs 1335, No. 103, s. 1; *Memleket*, 25 Mayıs 1335, No. 105, s. 1; *Memleket*, 26 Mayıs 1335, No. 106, s. 1.

40 İsmail Hami, "İzmir Fecayii", *Memleket*, 24 Mayıs 1335, No. 104, s. 1.

41 "Mehmet Asım, "Milletin Matemi", *Vakit*, 19 Mayıs 1335, No. 560, s. 1.

şartları mevzubahis olmadıkça Wilson Prensiplerinin hayaliyle ruhumuzu teselli ediyorduk”⁴² demekte ve yazısını “Bu teselli acı bir hayal kırıklığı ile mi son bulacak?”⁴³ cümlesiyle bitirmekte idi.

Öte yandan işgal haberlerini verirken sansür⁴⁴ emirlerine uymadıkları gerekçesi ile⁴⁵ *Tasvir-i Efkâr* ve *Yeni Gazete* birer gün⁴⁶, *Tercüman-ı Hakikat* ise iki gün süre ile kapatılmış⁴⁷, bazı haberler de ya tamamen veya kısmen sansüre uğramıştır. Örneğin *Memleket* gazetesi İzmir’in işgaline şahit olan bir görgü tanığının aşağıdaki ifadesini sütunlarını taşırken sansüre uğradığı görülmektedir:

“15 Mayıs sabahı şehrin bütün mahallelerinden, civar kasabalarından akın akın gelen bir izdiham kışla ve hükümet konağı civarını istila etmiştir. Vakit vakit ‘Yaşa Venizelos’ sedaları da işitildiği halde halk nümayişçilerden ziyade seyircilerden ibaret bulunuyordu. Saat 9-10 arasında limanda demirli Yunan gemileri tarafından karaya çıkarılan Yunan kıtaat-ı askeriyesi başta bayraklar olduğu halde meydana çıktı ve kışla önünde mevki almak üzere ilerledi. Yeni gelenlerin tazyiki ile biraz geri atılan izdiham bu sonrakilerle kışlayı işgal etmiş bulunan Osmanlı askeri arasında idi. Bununla birlikte hiçbir taraftan bir nümayiş yapılmamış olduğu için de endişeye mahal yoktu. Birden rihimden birkaç el silah sesi işitildi...”⁴⁸ İlgili haber tam da yaşanan hadiselerle yönelik ayrıntılara vereceği kısımda 26 satırlık bir sansüre uğramıştır. *Hadisat*’ın da aynı şekilde sansüre uğrayan yazısında durum ile ilgili “Keyfiyet-i işgal zannedildiğinden pek acı olmuş ve yüzlerce şehit vermişizdir. Yunanların bir hayli telefatı vardır. Yalnız bu telefat hakkında malumat vermek şimdilik mümkün değildir. Yunanlar bu hareketleriyle hakimiyetlerine verilecek memleketleri nasıl bir idareye tabi tutacaklarını bütün medeni dünyaya göstermiştir....”⁴⁹

42 Mehmet Asım, “İzmir’in İşgali”, *Vakit*, 16 Mayıs 1335, No. 557, s. 1.

43 Mehmet Asım, “İzmir’in İşgali”, *Vakit*, 16 Mayıs 1335, No. 557, s. 1.

44 Dâhiliye Nazırı Adil Bey, basın üzerindeki denetimin kaldırılmasına yahut hiç değilse azaltılması yönünde kendisi ile yapılmış olan mülakatta şu ifadeleri kullanmıştır: “Sansürün kaldırılması, gazetelerin mevcut durumun güçlüğüne algılayan, kamu yararına uygun bir dil kullanılmasına bağlıdır. Gazeteler, bugünkü yayınlarını sürdürdükçe sansürün büsbütün kaldırılması mümkün olamaz. Eleştiri, içtihat derecesini geçmemelidir. İçtihatlara saygılıyız fakat tartışmalar mücadele şeklini almamak kaydı ile.” Sabahattin Özel- Işıl Çakan Hacıbrahimoğlu, *Osmanlı’dan Milli Mücadele’ye Seçilmiş Mülakatlar*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010, s. 97.

45 *Vakit* gazetesi başyazarı Ahmet Emin Bey’de bu süreçte tutuklananlar arasında bulunmaktadır. İlgili gazetenin 24 Mayıs tarihli nüshasında tahliyesi ile ilgili olarak şu bilgiler verilmiştir: “Dün akşam aydın refikamızdan bazıları başmuharririmiz Ahmet Emin Bey’in Kütahya’dan mevkufu hakkında hükümetçe bir karar verilmiş olduğunu yazıyorlar. Filhakika hükümetçe bu yolda bir tasavvur mevcut ise de henüz takarrür etmiş bir şey yoktur. Mevkuf olanların tahliyelerinden sonra baş murahhasımızın adetine de bugün yarın müsaade edileceği tabiidir.” “Ahmet Emin Bey”, *Vakit*, 24 Mayıs 1335, No. 565, s. 1.

46 *Hadisat*, 17 Mayıs 1335, No. 137, s. 2.

47 *Hadisat*, 26 Mayıs 1335, No. 146, s. 1.

48 “İzmir’in İşgali Etrafında”, *Memleket*, 28 Mayıs 1335, No. 108, s. 1.

49 *Hadisat*, 19 Mayıs 1335, No. 139, s. 1.

Aynı dönemde yine aynı nedenlerle *Vakit* gazetesi de sansüre uğramıştır. Gazete sansüre tabi tutulan haberinde şu bilgileri vermektedir:

“Yunan kuvvetleri Perşembe günü İzmir’e girmiş, resmi binaları işgal etmeye başlamış, evvela hükümet konağı işgal edilmiştir. (Sansür) itilâf mümessilleri muvacehesinde vukua gelen pek ziyade tesir hâsıl ettiğinden Cuma günü vali tekrar memuriyete gönderilmiş ve Osmanlı idare-i mülkiyesi yeniden tesis etmiştir. Elyevom bilcümle memurlar vazifeleri ile meşgul olmaktadırlar. Yalnız karakollar Yunan askerlerinin işgalindedir. Her karakolda bir-iki Osmanlı polisi de bulunuyor.”⁵⁰

İzmir’in Yunan askeri tarafından işgali esnasında yaşanan olayların hiçbir vakit unutulamayacak mahiyette olduğunu söyleyen Velid Ebüzziya ise yaşanan bu olaylarla ilgili olarak şu yorumu yapmakta idi: *“İtilâf Devletleri, Memalik-i Osmaniye’nin en muazzez aksamlarından bazılarını Yunanistan’a bahşetmekle âlem-i medeniyete karşı bir mazeret bulmak için Yunanistan’ın medeni bir devlet olduğunu ve girdiği yerlere medeniyeti de beraber götüreceğini iddia eylemekte idiler. Yunan milleti ise hamileri olan bu muazzam devletlerin lütufkârane teveccühlerine karşı İzmir’e girerken ifa eylediği harekât ile pek güzel bir cevap vermiştir...”⁵¹*

Memleket, Vali İzzet Bey’in Yunanların İzmir’i işgali üzerine ahalinin keşide ettikleri protesto telgraflarını Amiral Calthorpe’a tevdi ettiğini ve ayrıca Yunanların devam etmekte olan işgalleri üzerine İtilâf Devletleri temsilcileri nezdinde teşebbüslerde bulunmakta olduğunu bildiriyor⁵², bir diğer sayısında ise gerek memurun ve gerekse diğer tevkif edilenler tahliye edildiğini belirtiyordu.⁵³ *Zaman* gazetesi de İzmir Valisi İzzet Bey ile Yunan kumandanı arasında cereyan eden müzakerattan sonra zabitan ve memurinden 1060 kişilik bir kafilenin Yunan bandıralı bir vapura bindirilerek bir torpidonun himayesi altında olduğu halde İzmir’den hareket edip Mudanya’ya muvasalatla yolcularını ihraç eylemiş olduğunu ve diğer askerî personelin de aynı şekilde İzmir’den gönderileceğini yazıyordu.⁵⁴

Yunanların bütün bu insanlık dışı davranış ve uygulamalarına rağmen Vali İzzet Bey, bir bildiri yayınlarak İzmir olaylarının büyütüldüğünü, olayın İtilaf Devletleri kararıyla İzmir’in Yunanlar tarafından işgalinden ibaret olduğunu ileri sürmüş ve herkesi iş ve gücüyle meşgul olmasını istemiştir. İzzet Bey⁵⁵, böylece hiçbir şey olmamış gibi görevine devam ederken İstanbul

50 “İzmir’de Bulunanların İşgal Etnasında Yaptıkları”, *Vakit*, 22 Mayıs 1335, No. 563, s. 1.

51 Ebüzziyazâde, “İzmir Hadisatı ve Yunan Medeniyeti”, *Tasvir-i Efkâr*, 26 Mayıs 1919, No: 2736, s. 1.

52 “İzmir’in İşgali Etrafında”, *Memleket*, 29 Mayıs 1335, No. 109, s. 2.

53 “İzmir’in İşgali Etrafında”, *Memleket*, 26 Mayıs 1335, No. 106, s. 1.

54 “İzmir’den Gelenler”, *Zaman*, 27 Mayıs 1335, No. 379, s. 2; “İzmir’den Gelenler”, *Memleket*, 27 Mayıs 1335, No. 107, s. 2.

55 Hüsâmettin Ertürk, “Kambur” lâkabıyla anılan İzzet Bey’in Milli Mücadele’nin hainler safında daima yâd edileceğini, zira İngiliz konsoloshanesinden almış olduğu talimatla hareket eden valinin Nurettin Paşa’nın vücuda getirmiş olduğu milli teşekkülleri derhal dağıttığını ifade etmektedir. Ertürk, *A.g.e.*, s. 309.

basınından *Sabah* gazetesi, İzmir muhabirinin vali ile yapmış olduğu şu mülakatı sütunlarına taşıyordu: “Ben, burada padişahlığın kutsal haklarını koruyorum. Yunan Hükümeti, Müslümanlara zulüm yapılmasını önlemeye çalışıyor. Memurlar, görevleri başında...”⁵⁶ *Ahenk* gazetesine vermiş olduğu beyanatta ise İzzet Bey şu ifadeleri kullanıyordu:

“Evet, Mösyö Stergiadis ile görüştim. Muktedir bir zattır, daha doğrusu ince bir diplomattır. Mülakatımız pek samimi cereyan etti. Müşarünileyh Yunan işgalinin sırf bir mahiyet-i askeriyyeyi haiz olduğunu ve mülki hükümetin eskiden olduğu gibi devamı lazım geldiğini beyan ve bu yolda bana her türlü yardım ve kolaylığın ifasına hazır olduğunu dermeyeran eyledi. Kendisine bazı mühim şeyler söyledim. Ve bazı şikâyetlerde bulundum. Derhal not alarak icabını yapacağını vadetmek suretiyle ilk anlaşma eserini gösterdi. Kendisi ile her şeyi devletimin hükümranlık haklarına ve İslâm ahalinin menfaatlerine uygun bir şekilde halledebileceğimi ve bu sayede memlekette inşaallah hiçbir fenalığa meydan bırakmayacağımı ümit ederim.”⁵⁷

Fransızca İstanbul gazetesi muharriri ile İzmir’in işgali münasebeti ile mülakat yapan Ali Kemal Bey ise olaya dair değerlendirmelerde bulunmuştur:

“Tebliğ-i resmide okuduğunuz üzere İzmir’in işgali hadisesini müteakip bütün kabine istifasını vermiştir. Bunu katiyen beklemiyorduk. Şimdiye kadar kendisine bu surette hareket edilen yegâne millet biziz. İzmir’de ne cereyan ettiğini tamamiyle bilmiyoruz. Çünkü telgraflar bir müddet sakit olmuştur. Mamafih, valinin tevkif edilerek hapsolunduğu ve memurların gönderildiğini haber aldık. Her ne kadar İzmir’in muahedenin 7. Maddesinden dolayı işgal edildiği Amiral Webb’in İtilâf erkânı tarafından bize tebliğ edildiği notada muharrer ise de mezkûr maddede zikredilen esbap İzmir’de mevzubahis olmamıştır. Bu hadise münasebetiyle bütün vilayette büyük bir heyecan husule gelmiştir. Dünden beri aldığımız telgraflar yüze balığ olmaktadır. İzmir’in %83’ü Müslüman’dır. Bu da size vukuatını söylediğim heyecanın sebebini pek güzel göstermektedir. Anadolu’nun en zengin kısmı orasıdır. İzmir’siz Türk Anadolu’su olamaz. Bizim vasitamızla hazırlanan efkâr-ı umumiye anasır-ı İslâmiyenin ekseriyet olmadığı yerler varsa onların elimizden çıkmasını teessürle fakat tevekkülle karşılayabilirdi. Fakat İzmir’in işgali haberinin son derece taht-ı tesirati altında kalınmıştır. Ferit Paşa Kabinesi, muahedenin Türk ordusuna 40 bin kişiye tezyil eden madde-i malûmanesine rağmen müttefik kuvvetlerin yardımı olmaksızın memlekette sükûn ve intizamı temin edebilmiştir. Müttefiklerin adaletine itimadımız tam olmakla beraber Almanya’nın parasıyla hareket eden bir avuç insan tarafından idare edilen bir kesimin hatası üzerine esasen masum olan ve faziletli bir milletin böyle muameleye duçar edilebileceğine ihtimal vermiyoruz...”⁵⁸

56 Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı’nda İkili İktidar*, ss. 142-144.

57 Gökbilgin, *A.g.e.*, s. 91.

58 “Ali Kemal Bey İle Mülakat”, *Alemdâr*, 18 Mayıs 1335, No. 146, s. 2; “Ali Kemal Bey’in Beyanâtı”, *Zaman*, 18 Mayıs 1335, No. 370, s. 1; “Ali Kemal Bey İle Mülakat”, *Hadisat*, 18 Mayıs 1335, No. 138, s. 1; “Ali Kemal Beyefendinin Beyanâtı”, *Memleket*, 18 Mayıs 1335, No. 98, s. 1.

Bu arada işgalden dolayı büyük bir hayal kırıklığına uğrayan Damat Ferit Hükümeti istifa etmek zorunda kalmıştı ki, bu gelişme de basında geniş yankı bulmuş ve bu hususta çeşitli yorumlar ve değerlendirmeler yapılmıştır. *Zaman* gazetesi istifanamenin suretini⁵⁹ yayınladığı nüshasında “*Heyet-i Vükela İzmir meselesini tetkik ve tahkik etmiş ve neticesinde tanzim ettiği mühim notayı sadrazam paşa evvelki gece bizzat İtilâf mümessillerine vermiştir. Kabine, ahvâl-i vakıaya nazaran idare-i umuru muvafık görmeyerek istifasını zât-ı şahaneye takdim etmiş ve istifa taraf-ı şahaneden kabul ve yeni heyetin teşekkülüne kadar idare-i umur etmeleri buyurulmuştur*”⁶⁰ şeklinde haberi duyururken Süleyman Nafiz gelinen durumda İzmir hadisesi üzerine istifa eden Damat Ferit Paşa'nın bir kusuru bulunmadığını, istifanın şahsi ve fırka meselesi değil milletin hayat memmat meselesi olduğunu ifade ile “*İzmir'i Yunan askerine işgal ettirmekle uzun seneler ve uzun asırlar boyunca sürececek bir tehlike yaratılmıştır*”⁶¹ demiştir. İdrak ise bu haberi “*Nihayet Ferit Paşa Kabinesi İstifa Etti*”⁶² başlıklı yazısında duyurmuş, *Memleket* gazetesi de Ali Kemal Bey'in *Le Journal d'Orient* muhabiri ile yapmış olduğu mülakatta hükümetin istifa sebebi hakkında “*vaziyet bizim için gayet müşkil bir şekil almış idi*”⁶³ ifadesine yer vermekte idi.

Vakit gazetesinden Mehmet Asım, kabinenin istifası üzerine kaleme aldığı “*İzmir'in İşgalinin Neticesi*” başlıklı yazısında “*İzmir'in Yunan askerileri tarafından işgali teşebbüsü ilk neticelerini vermiştir. Bu neticelerden birisi kabinenin istifası, ikincisi işgalcilerin İzmir'de ihdas ettiği vaziyet, üçüncüsü gerek İstanbul ve gerek taşra efkâr-ı umumiyesinde hâsıl olan heyecan-ı şedittir*”⁶⁴ yönünde yorum yaparken, ilgili gazetesinin istifaya yönelik değerlendirmesi ise şu şekilde olmuştur:

“*Heyet-i Vükela, İzmir hadisesini etrafiyla müzakere ederek bir muhtıra kaleme almış ve evvelki gece bu muhtıra Sadrazam Paşa tarafından bizzat Düvel-i İtilâfiye mümessillerine tevdi edilmiştir. Kabine, hukuk-ı Osmaniyeyi etrafiyla müdafaaya matuf olan bu muhtıranın tebliği ile beraber mevki terk etmeye lüzum görmüş ve dün padişaha istifanamesini takdim etmiştir. Zât-ı Hazret-i Padişahi, yeni heyetin teşekkülüne kadar vükela-yı hazırayı vekâleten idare-i umura memur buyurmuşlardır. Hususi istihbaratımıza nazaran yeni kabine yine Ferit Paşa tarafından teşkil olunacak ve müstafi kabine azasının kısm-ı azimi kabineye dâhil bulunacaktır. Ferit Paşa'nın yeni kabineyi bugün akşama kadar teşkil etmesi bekleniyor. Yeni kabine, bu şekli ile Hürriyet ve İtilaf Fırkası rengini tamamen terk etmiş olacaktır.*”⁶⁵

59 “İstifanamenin Sureti”, *Zaman*, 17 Mayıs 1335, No. 369, s. 1.

60 “Kabinenin İstifası”, *Zaman*, 17 Mayıs 1335, No. 369, s. 1.

61 “İstifanamenin Sureti”, *Zaman*, 17 Mayıs 1335, No. 369, s. 1.

62 “Nihayet Ferit Paşa Kabinesi İstifa Etti”, *İdrak*, 21 Temmuz 1335, No. 32, s. 1.

63 “Ali Kemal Bey'in Yeni Beyanati”, *Memleket*, 19 Mayıs 1335, No. 99, s. 1; “Kabine Buhramı”, *Memleket*, 19 Mayıs 1335, No. 99, s. 1.

64 Mehmet Asım, “İzmir'in İşgalinin Neticesi”, *Vakit*, 18 Mayıs 1335, No. 559, s. 1.

65 “Kabine, İzmir Hadisesi Üzerine İstifa Etmiştir”, *Vakit*, 17 Mayıs 1335, No. 558, s. 1.

İzmir'in işgali üzerine güç durumunda kalarak 16 Mayıs'ta istifa eden⁶⁶ Damat Ferit Paşa, Padişah tarafından yeniden hükümet kurmakla görevlendirilmiş⁶⁷ ve 19 Mayıs 1919'da yeni kabine kurulmuş⁶⁸ ve aynı gün Padişah tarafından onaylanmıştır.⁶⁹

Damat Ferit Hükümeti'nin istifasına ve tekrar kurulmasına en dikkat çekici yorumu *Alemdâr* gazetesinden Refi Cevat yapmıştır: Refi Cevat, yazısında şu eleştirilerde bulunmaktadır:

*"Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin İzmir hadisesi münasebeti ile istifa ettiği, bu babda neşredilen istifanâme suretinden anlaşılıyor. Binaenaleyh, bu mühim hadise karşısında kabinenin terk-i mevki eylemesi bu işgal keyfiyetini kabul etmesi demektir. Tekrar mevki-i iktidara gelmesi ise İzmir'in işgalini kabul etmemiş bir vaziyet gösteriyor. Birinci şık, herkesçe tabii olarak telakki edilecek bir mahiyettedir. İkinci şıkkı ise bir ihtimal olarak dahi kabul eylemeyeceğiz."*⁷⁰

Zaman gazetesi ise hükümeti tenkide lüzum görmediğini yazmaktaydı.⁷¹ Buna karşılık *Vakit* gazetesinden derken Mehmet Asım gelinen durumun Meclis-i Mebusan'ın yokluğunun doğurduğu neticeler olarak belirtmekte ve şu değerlendirmelerde bulunmaktadır:

"İzmir hadisesi bize Meclis-i Mebusan'ın yokluğunun ne demek olduğunu pek acı bir surette hissettirmiştir. Bir-iki gündün beri pek felaketli bir devr-i fetret içine girmekte olduğumuzu gösteren emareler var. Gün geçmiyor altı yüz senelik muazzam Osmanlı saltanatının en kıymetli bir dalı bir ecnebi baltasıyla kesiliyor. Yüreklere acısı bu manzara karşısında coşkun bir hamiyetle milyonlarca Türk feryat ediyor. Başlarında padişahlarına son nefeslerine kadar sadık kalacaklarını ilan eyliyor. Fakat şuradan buradan işitilen tek tük garip sesler, baykuş nidasını andıran şeyler de eksik değil. İstenilen şeyler arasında

66 İstiklâl, "Kabinenin İstifası", 17 Mayıs 1335, No. 144, s. 1.

67 Gotthard Jaeschke, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar (30 Ekim 1918-11 Ekim 1922)*, I, TTK Basımevi, 2. Bası, Ankara, 1989, s. 34; Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı'nda İkili İktidar*, s. 19.

68 Ferit Paşa'nın ikinci kabinesinde Şakir Paşa Meclis-i Vükela'ya memur edilerek Harbiye Nezareti'ne Şevket Turgut Paşa, Şûra-yı Devlet Riyaseti'ne vekâleten Edhem Bey, Adliye Nezareti'ne Evkâf Nazırı Vasfi Efendi, Nafia Nezareti'ne Vekâleten Şevket Turgut Paşa, Maarif Nezareti'ne Nâzır-ı esbak Said, Evkâf Nezareti'ne Dar'ül-Hikmet-ül İslâmiyye Reisi Hamdi Efendi tayin olunarak diğerler nazırlar görevlerine devam etmiştir. *Takvîm-i Vekâyi*, 30 Mayıs 1335, No: 3553, s. 1; *Hadisat*, "Kabinenin Suret-i Teşkili", 20 Mayıs 1335, No. 140, s. 1; İstiklâl, "Meclis-i Vükela'ya Me'mur", 22 Mayıs 1335, No. 149, s. 1; *Âlemdâr*, 20 Mayıs 1335, No. 148, s. 1; "Yeni Kabine Ferit Paşa'nın Riyasetinde Teşekkül Etti", *Zaman*, 20 Mayıs 1335, No. 372, s. 1; "Yeni Kabine Teşekkül Etti", *Zaman*, 20 Mayıs 1335, No. 372, s. 1; "Yeni Kabinenin Teşkili", *Vakit*, 20 Mayıs 1335, No. 561, s. 1; "Hatt-ı Hümayun", *Vakit*, 20 Mayıs 1335, No. 561, s. 1; "Yeni Kabine", *Zaman*, 17 Mayıs 1335, No. 369, s. 1; "Yeni Kabine", *Vakit*, 18 Mayıs 1335, No. 559, s. 1; "Hatt-ı Hümayun", *Serbesti*, 20 Mayıs 1335, No. 497, s. 2; "Yeni Kabine", *Serbesti*, 21 Mayıs 1335, No. 498, s. 1; "Hatt-ı Hümayun", *Hadisat*, 20 Mayıs 1335, No. 140, s. 1; "Yeni Kabine", *Memleket*, 18 Mayıs 1335, No. 98, s. 1; "Hatt-ı Hümayun", *Memleket*, 20 Mayıs 1335, No. 100, s. 1; "Yeni Kabine", *Zaman*, 17 Mayıs 1335, No. 369, s. 1.

69 Sonyel, *Gizli Belgelerde Mustafa Kemal...*, s. 28.

70 Refi Cevat, "Yeni Kabine", *Alemdâr*, 25 Mayıs 1335, No. 153, s. 1.

71 "Yeni Hükümetin Vazifesi", *Zaman*, 18 Mayıs 1335, No. 370, s. 1.

maalesef bir intizam, bir ahenk-i tam mevcut değil. Ne oluyoruz, ne yapmak istiyoruz? Şahsında kocaman bir Meclis-i Milli'yi temsil ediyormuş gibi hareket edenler görülüyor. Bu hal böylece devam edemez ve etmemelidir.

Paris Sulh Konferansı, hükümetimizi müzakerat-ı sulhiye için davet etmeye lüzum görmüyor. Kendi kendisine mukarrerat ittihaz edecek, hükümete tebliğ edecek, münakaşaya lüzum görmeyecek, tebligatı müteakip tazyikata başlanacaktır. Hâlbuki biz, vaziyeti daha feci görüyoruz. Paris Sulh Konferansı, kat'i kararlarını vermezden evvel emr-i vakiler şeklinde bu tatbikata başlanmıştır. Buna karşı ne yapacağız? Kanun-i Esasi mucibince sulh akdi, memleketten bir parçanın ilhakı münhasıran Meclis-i Milli'nin kararına bağlıdır. Binaenaleyh, bugün her şeyden evvel umum milletinin amel ve iradesinin kanuni bir şekilde tezahürünü temin edecek bu vasıta-i milliyeye ihtiyaç var. Meclis-i Mebusan'ı pek basiretsiz bir şekilde feshettik fakat yerine başkasını ikâme edemedik. Buna sebep olarak da taht-ı işgalde olan vilayetlerde intihabat icrasının gayr-i mümkün olmasını gösterdik. Kendi kendimize hele sulh olsun işgal altındaki yerlerin mukadderatı tayin etsin, intihabat icrası müsait bir hale gelsin ondan sonra yeni bir meclis toplarız dedik. Eğer bugün hazırlanmakta olan sulh tarih-i âlemin tanıdığı, bildiği sulhlardan olsa idi buna karşı pek ala daha bir müddet bekleyelim, geç olsun da güç olmasın denebilirdi. Fakat hakikat, hiç de bu merkez değildir. Hakikat, feci pek fecidir. Hakikati olduğu gibi görmeyecek olursak bu fecaat her gün biraz daha artacak, hastalıktan tatlı ümitler içinde şifa beklerken varlığımız birden bire kendinden geçecek, bugün etrafında dolaşan aç kargalar parça parça vücudunu yiyip bitirecek..."⁷²

Hükümete yönelik eleştiri ve değerlendirmeler devam ederken İzmir'deki gelişmeler de takip edilmekteydi. İzmir hakkında doğru malumat almak için Dâhiliye Nezaretî'ne müracaat eden Akşam gazetesi muhabirinin edindiği bilgilere göre; "Vali İzzet Bey'den alınan son telgraflara göre şehirde sükûn tamamıyla sağlanmış, Vali ve bütün Osmanlı memurin-i mülkiyesi vazifeleri başındadır. Asayiş, Osmanlı polisleri ile İtilâf polisleri tarafından taht-ı temine alınmaktadır. Yunan kıtaat-ı askerisi İzmir'den dışarıya çıkmamıştır. Posta ve telgraf muhaberatı muntazaman devam etmektedir."⁷³ Vali İzzet Bey'den alınmış olan bu telgraf üzerine Dâhiliye Nazırı Ali Kemal Bey, L'Journal de'Orient muhabirine vermiş olduğu beyanatta İzmir'de sükûnetin tesis edilmiş olduğunu, mahalli hükümetin eskisi gibi görevinin başında olduğu, Yunanların şehrin iç kısımlarına ilerlemek noktasında muvaffak olamadıklarını ve geçici olan bu işgal hakkında henüz Sulh Konferansı'nın kat'i bir kararı olmadığını ifade etmiştir.⁷⁴ Ali Kemal Bey Akşam gazetesine vermiş olduğu beyanatta ise "Vatan, büyük bir tehlike geçiriyor. Bütün Türkler müttehiden hareket ederlerse bu yangından bir şey kurtarabiliriz. Bizim için hayat ve memat meselesidir. Müttefikten hareket etmezsek mahvoluruz. Ben, vatanın âtisinden ümitvarım. Ümitsiz olsaydım buraya gelmezdim. Bugün pek çok azim ile çalışmak mecburiyetindeyiz."⁷⁵

72 Mehmet Asum, "Söz Milletinin", Vakit, 22 Mayıs 1335, No. 563, s. 1.

73 "İzmir Ne Halde?", Zaman, 21 Mayıs 1335, No. 373, s. 1.

74 Hadisat, 22 Mayıs 1335, No. 142, s. 1.

75 "Ali Kemal Bey'in Beyanati", Memleket, 22 Mayıs 1335, No. 102, s. 1.

Ali Kemal Bey'in İzmir'in işgalinden doğan durum hakkında gazetelere yansıyan bir diğer açıklaması ise şu şekilde olmuştur: "Vuku bulan işgaller hakkında henüz malumatım pek nakıstır. Yalnız size kendi hissiyatımı söyleyeyim. İşgaller hep muvakkat bir mahiyete haizdir. Paris Sulh Konferansı'nın kararı ile vuku bulmuş değildir. Yapılan şeyler her halde muvakkat bir müsalemeden mütevellid olsa gerektir. Hakikatte ne olacağı malum değildir. Yine kendi hissiyatımdan bahsederek diyebilirim ki Türklerin hukuku nazar-ı itibara alınacaktır. Benim fikrim millet her halde hissiyatını göstermelidir. Göstermezse bittabi hakkı zayi olur..."⁷⁶

Ancak gerek Vali İzzet Bey'in telgrafları ve gerekse Ali Kemal Bey'in beyanatlarına rağmen Yunanların bölgede sivil örgütlenme yoluna gitmeleri onların bölgede kalıcı olma niyetlerini ortaya koymaktaydı.⁷⁷ Nitekim ilerleyen süreçte mülki atamalara da müdahale edecekleri görülecektir. *Yenigün* gazetesi de bu hususa dikkat çekmekte ve şu değerlendirmede bulunmaktadır:

"İzmir'deki Yunan işgali, resmen ancak askeri ve muvakkat bir mahiyete haiz olduğuna göre bu gibi ahvalin ortaya çıkmaması lazım gelirdi. Malum olduğu üzere İngiliz Amiralî Calthorpe, Aydın Vilayet makamına işgal hakkında iki muhtıra vermişti. Bu muhtıraların birincisinde İzmir şehrinin işgal-i askeri altına alınacağı, ikincisinde ise bu işgalin Yunan kıtaatı tarafında icra edileceği beyan ediliyordu. İngiliz mümessil-i siyasisi vasıtasıyla vermiş olan birinci muhtıraya göre işgalin askeri bir mahiyette kalması ve İzmir şehri ile civardaki kale ve istihkâmlara inhisar etmemesi lazım gelirdi. Böyle olsa idi işgalden beri şehirde ve bütün Aydın havalisinde cereyan eden hadisat vuku bulmayacak ve mahalli idare mekanizması aksamayacaktı.

Hâlbuki böyle olmadı. Evvela yalnız İzmir şehri işgal edilecek iken Denizli sancağı ile Aydın ve Manisa livalarına merbut Salihli, Söke, Bozdoğan, Karacasu, Salihli, Alaşehir, Gördes, Demirci, Kula, Akhisar, Kırkağaç kazalarından maada olan bütün mevkiler işgal edildi. İşgal, münhasıran askeri bir mahiyete haiz olacak yerde gittikçe şeklini tebdil ederek ilhak manasını içerecek şekillere bürünmüştür. Mesela Yunanlar Fevkalâde Komiserlik teşkil etmişler, Nafia, Rüşumat, İaşe, Muhacirin, Jandarma Kumandanlığı, Polis Müdüriyeti, Hukuk Müşavirliği gibi teşkilat-ı mülkiye vücuda getirmişlerdir. Bu kadarıyla da iktifa etmeyerek hakk-ı fezamıza da müdahale eylemişlerdir. Yunan divân-ı harpleri, bu müdahalenin en zahir şekilleridir."⁷⁸

Bu arada Damat Ferit Başkanlığı'ndaki yeni hükümetin İtilâf Devletlerinin Yüksek Komiserlerine bir nota vererek Yunan birliklerinin ivedi şekilde İzmir'den çekilmelerini ve onların yerine büyük devlet askerlerinin gönderilmesini talep etmesi⁷⁹, basında diplomatik bir girişim olarak değerlendirilmiştir. *Memleket*

76 Dâhiliye Nazırı'nın Beyanâtı", *Vakit*, 21 Mayıs 1335, No. 562, s. 1.

77 Bünyamin Kocaoğlu, *Kurtuluşun Kuruluşu Batı Anadolu'da TBMM Yardımları, Değişim Yayınları*, İstanbul, 2008, s. 29.

78 "İzmir'in İşgali", *Anadolu'da Yenigün*, 30 Kanun-i Sani 1336, No. 315, s. 4.

79 Abdurrahman Bozkurt, *İtilâf Devletleri'nin İstanbul'da İşgal Yönetimi*, ATAM Yayınları, Ankara, 2014, s. 256; Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, I, s. 268.

gazetesi bu gelişmeyi "İzmir İçin Sulh Konferansı'na Müracaat"⁸⁰, başlıklı yazı ile sütunlarına taşırken *Hadisat*: "Sadrazam Paşa, Paris Sulh Konferansı'na müracaatla konferansı feveran-ı milliden haberdar eylemiştir"⁸¹ demektedir.

Yine bu süreçte basın dikkati, İzmir'deki durum ve Yunan işgal sahasına⁸² yönelmekle birlikte İzmir'in işgalinin tesirleri devam etmekte, ülkenin her köşesinden sadarete protesto telgrafları gelmekte idi. Nitekim Sadrazam Damat Ferit Paşa, *Antant* gazetesi muhabirine gelinen süreç hakkında şu değerlendirmede bulunmuştur: "Vaziyet son derece vahimdir. Bunu artık saklamaya lüzum yok. İstanbul ve vilayat galeyandadır. Memleketin her noktasından günlerden beri telgraflar yağıyor. Bu telgrafların ehemmiyeti ve ihtiva ettiği vahdet efkâr-ı gayr-i kabil inkârdır. İzmir'in Yunan askeri tarafından işgali ve Müslüman ahaliye karşı reva görülen şu muamele hiddet-i umumiye son derecesine çıkarmıştır..."⁸³

Öte yandan ve gerek İstanbul'da gerekse Denizli⁸⁴, Kütahya⁸⁵, Bursa⁸⁶ gibi ülkenin farklı şehirlerinde protesto mitingleri düzenlenmekte ve basın bu mitinglere geniş yer ayırmakta idi. *Zaman* gazetesi bu hususta "İzmir'in işgali hakkındaki haberler, bütün memleketimiz efkâr-ı umumiyesinde pek elim tesirler husule getirmiş ve Anadolu'nun her tarafında icra olunan muazzam nümayişler neticesinde keyfiyet-i işgal aleyhindeki protestonameler keşide edilmiştir"⁸⁷ derken bir başka sayısında "İzmir'in İşgali Münasebeti İle Bütün Memleket Dilhun"⁸⁸ başlıklı yazıyı sütunlarına taşımış, *Vakit* gazetesi ise "İzmir ve havalisinin Yunan askeri tarafından işgali karşısında bütün Türk ve Müslüman halkı galeyana getti. Bundan dolayı halk ruhundan gelen isyankâr hissiyatı mitinglerde, konferanslarda, telgraflarda izhar ettiği gibi mütefekkirlerimiz mitinglerimizde aynı suretle bu haksızlığı protesto ediyorlar. Yunanistan'ın bu işgali geçici bir işgal mahiyetinde olsaydı Türk ve Müslüman âleminde bu derece galeyana sebep olmazdı. Fakat öyle değil..."⁸⁹ şeklinde yorum yapmıştır. Basında yer alan bir başka habere göre de Üsküdar Türk kadınları İzmir'in işgalini protesto ettikten sonra sadarete ve Amerika, Fransa, İngiltere siyasilerine bir telgraf göndermişlerdir.⁹⁰

Bu mitingleri "Hak İsterim!" başlıklı yazısı ile irdeleyen Refi Cevat, "Haydi bu cereyan-ı milli karşısında Avrupa hakkımızı teslim etsin!"⁹¹ demiş, Mehmet Asım da "İzmir hakkında alınan haberler bütün Türklerin kalbini matemlere gark etmiştir.

80 "İzmir İçin Sulh Konferansı'na Müracaat", *Memleket*, 21 Mayıs 1335, No. 101, s. 1.

81 *Hadisat*, 21 Mayıs 1335, No. 141, s. 1.

82 "İzmir'de Vaziyet", *Alemdâr*, 20 Mayıs 1335, No. 148, s. 2; *Alemdâr*, 22 Mayıs 1335, No. 150, s. 1; *Alemdâr*, 23 Mayıs 1335, No. 151, s. 1.

83 "Sadrazam Paşa'nın Beyanatı", *Vakit*, 22 Mayıs 1335, No. 563, s. 1.

84 "Denizlililerin Protestosu", *Vakit*, 26 Mayıs 1335, No. 567, s. 1.

85 "Vilayette Müzaherat", *Memleket*, 20 Mayıs 1335, No. 100, s. 1.

86 "İzmir İçin Bursa'daki İctima", *Hadisat*, 25 Mayıs 1335, No. 145, s. 2.

87 "Anadolu'nun Gözyaşları", *Zaman*, 19 Mayıs 1335, No. 371, s. 1.

88 "İzmir'in İşgali Münasebeti İle Bütün Memleket Dilhun", *Zaman*, 20 Mayıs 1335, No. 372, s. 1.

89 "Yunanistan ve Medeniyet Rehberliği", *Vakit*, 1 Haziran 1335, No. 573, s. 1.

90 "Osmanlı Hanımlarının Galeyanı", *Zaman*, 19 Mayıs 1335, No. 371, s. 1.

91 Refi Cevat, "Hak İsterim!", *Alemdâr*, 20 Mayıs 1335, No. 148, s. 1.

Şehrin dükkânları, mağazaları, darülmesaipleri kapanınca kalpleri istila eden matem tesirâtı simasına sirayet etmiş oldu. Hazin bir sükût-u umumi şehrin her tarafına kanat germişti. Bu milli matem tezahürâtı yalnız şehir ve şehirlilere münhasır değildi. Türklerin, Müslümanların gözlerinden akan yaşlara İstanbul afaklarını setr eden bulutlara yağmurlarıyla iştirak etti"⁹² cümleleri ile mitingleri köşesine taşımıştır. Hadisat sütunlarında ise şu cümleler yer almıştır: "İstanbul hakikaten mâtemengiz bir manzara arz ediyordu. Kaç gündün beri yağın yağmura bir de sokaklardaki hareketsizlik inzımam etmişti. İstanbul, Beyoğlu, Beşiktaş, Üsküdar, Kadıköy vs. yerlerde açık bir Müslüman dükkânına tesadüf edilmemekte idi. Herkesin çehresinde İzmir'in ziya-i hazini okunuyordu. Buna rağmen ahalimiz zerre kadar taşkınlık göstermemiştir. Beyoğlu, Kadıköy, Üsküdar ve mülhakat esnafı İstanbul'da içtima etmişlerdir."⁹³

Dar'ül Fünun'da yapılan toplantılar da gazete sütunlarında yer almış, tüm gün İzmir üzerine yapışan içtimada Besim Ömer, Adil Bey ve Akil Muhtar Bey'in konuya yönelik yorumları okuyuculara aktarılmıştır.⁹⁴ Zaman gazetesi bu gelişmeyi "Dar'ül Fünun Talebelerinin Tezahürâtı"⁹⁵, Hadisat ise "İstanbul Dün İzmir İçin Çırpındı"⁹⁶ başlığı ile haberleştirmişti.

Fatih'te yapılan mitingde ise halk evvela Bekirağa Bölüğü'ne doğru yürüyerek burada tutuklu bulunan siyasi mahkûmları kurtarmaya karar vermiştir. Bu haberi alan İngiliz istihbaratçıları, keyfiyetten İngiliz Akdeniz Filosu Kumandanı Amiral Calthorpe' u ve İşgal Kuvvetleri Kumandanı General Harington'u haberdar etmiş ve caddelere her türlü toplantıların idam ile cezalandırılacağını bildiren yaftalar asılmıştır.⁹⁷ Vakit gazetesi mitingi: "İzmir hadisenin hazin akisleri dün bütün gün İstanbul sokaklarında ve bütün İstanbul'un kalbinde dolaştı, inledi, birleşti. Şehrin her tarafı bir gün evvelki matemî muhafaza ediyordu. Kalabalık halk, Fatih belediye dairesi önünde toplanıyordu"⁹⁸ sözleriyle, Zaman gazetesi "Muazzam Bir Miting"⁹⁹; Memleket gazetesi "Fatih'te İstanbul Ahalisinin Muazzam Mitingi"¹⁰⁰, başlıkları ile sütunlarına taşırken Serbesti'de yer alan bilgiler şu şekilde olmuştur: "Dün, saat ikide Fatih belediye dairesi önünde tertip olunan mitinge binlerce kişi iştirak etmiştir. Evvela Selahattin Bey hukuk-u milletten ve Wilson Prensiplerinden bahsetmiştir. Ve onu müteakip Halide Edip Hanımefendi vatanperverane bir hitabede bulundu. Bade sırasıyla Hüseyin Rağıp ve Tahin Beyler bil-ifadatından sonra inas darülfünun talebelerinden biri hazin bir nutuk kıraat etti. Bir hoca efendinin okuduğu dua ile mitinge nihayet verildi. Miting heyeti aşağıdaki mukarreratı ittihaz eylemiştir:

92 Mehmet Asım, "Milletin Matemî", Vakit, 19 Mayıs 1335, No. 560, s. 1.

93 "Şehrimizde Tezahürât", Hadisat, 19 Mayıs 1335, No. 139, s. 1.

94 Hadisat, 19 Mayıs 1335, No. 139, s. 1.

95 "Dar'ül Fünun Talebelerinin Tezahürâtı", Zaman, 19 Mayıs 1335, No. 371, s. 1.

96 "İstanbul Dün İzmir İçin Çırpındı", Hadisat, 20 Mayıs 1335, No. 140, s. 1.

97 Ertürk, A.g.e., s. 322.

98 Vakit, 20 Mayıs 1335, No. 561, s. 1.

99 "Muazzam Bir Miting", Zaman, 20 Mayıs 1335, No. 372, s. 1.

100 "Fatih'te İstanbul ahalisinin Muazzam Mitingi", Memleket, 20 Mayıs 1335, No. 100, s. 1.

1- Huzur-ı Şahaneye bir heyet izamıyla hükümetin ehil bir heyete ihalesinin istirhamı

2- Umum memalik-i işgalie ahalisine beyannameler irsali

3- Düvel-i İtilâfiye mümessillerine birer muhtıra tevdiî."¹⁰¹

Üsküdar' da yapılan miting basında "Dün Üsküdar' da Akdedilen Miting"¹⁰² ve "İzmir Felaketi Karşısında Milli Matem Devam Ediyor"¹⁰³ başlıkları ile yer alırken Kadıköy' de düzenlenen bir diğer mitingi ise Memleket gazetesi: "Millet sağanaklar altında toplanıyor ve inliyor. Bu mateme âlem şahit olsun. Milli matem karşısında bütün Türk ve Müslüman kalbinden boşalan gözyaşlarına bir haftadan beri tabiat da iştirak ediyordu. Dün yine Kadıköy Belediye dairesinin etrafında toplanan 15-20 binden fazla kadın-erkek vatanın felaketiyle hıçırırken sema da onlarla beraber ağlıyordu. Dünyanın her yerinde pek çok defa mitingler yapılmış, pek çok haklar bazen binlere varan insanların toplanmalarıyla müdafaa edilmiş, fakat dünkü gibi herkesin tramvaylara hücum ettiği, köprüden koşa koşa geçtiği bir günde çılgın bir yağmur şemsiyeleri delecek gibi kamçılarken o binlerce genç, ihtiyar Türk kadını, Türk evladı denizin kenarında pek çoğu şemsiyesiz gözlerinden akan yaşlar çarşafından, fesinden süzülen sularla karışarak heyecanla sarsılan göğüslerine döküle döküle 'Allah!' diye bağırdılar..."¹⁰⁴ cümleleri ile tasvir etmiştir. Vakîf'in "Kadıköylülerin Dünkü Mitingi"¹⁰⁵ başlığı ile sütunlarına taşıdığı bu mitingde dair Mehmet Asım'ın yorumu ise şöyle olmuştur: "Türk'ün kalbi heyecandadır. Cihanın mukadderatını tayin için Versay'da toplanmış olan büyük devletlerin mümessilleri istikbâl-i tarihinin ana hatlarını çizirken bu kalbin heyecanlarını tahlil etmelidir. Türk'ün kalbi neyi istiyorsa onun arzularını ihmal etmemelidir."¹⁰⁶

23 Mayıs günü 200 bin kişinin katıldığı Sultanahmet mitingi¹⁰⁷ ise hemen bütün gazeteler yer almıştı. Alemdâr, bu mitingi "Kardeşler! Bugün bütün İstanbul muazzam bir mitingde hazırlandı. Bircümle müessesat-ı içtimaiye ve milliye bu mitingde iştirak edecek. Dükkânlar kapanıyor. Esnaf da Sultanahmet Camii mahalline koşuyor. Bütün âlem-i İslâm'ın sesi bugün bizim göğüslerimizden fıskırmalı. Vatan tehlikede! Onu kurtaracak yegâne salah-ı milli vahdettir... Hakkımızı haykıralım!"¹⁰⁸ satırlarıyla okuyucularına duyururken, Vakîf gazetesinin mitingde yönelik yorumu ise şöyle olmuştur: "Dün İstanbul'un iki yüz bin matemli kalbi Sultanahmet camiinin huzuruna

101 "Dünkü Miting", *Serbesti*, 20 Mayıs 1335, No, 497, s. 2.

102 "Dün Üsküdar' da Akdedilen Miting", *Memleket*, 21 Mayıs 1335, No. 101, s. 2.

103 "İzmir Felaketi Karşısında Milli Matem Devam Ediyor", *Zaman*, 21 Mayıs 1335, No. 373, s. 1.

104 "Dünkü Miting", *Memleket*, 23 Mayıs 1335, No. 103, s. 1.

105 "Kadıköylülerin Dünkü Mitingi", *Vakit*, 23 Mayıs 1335, No. 564, s. 1.

106 Mehmet Asım, "Türk'ün Kalbi", *Vakit*, 23 Mayıs 1335, No. 564, s. 1.

107 İstiklâl, "Sultanahmet Mitingi", 31 Mayıs 1335, No. 158, s. 1; "İzmir Türkleri", *Zaman*, 24 Mayıs 1335, No. 246, s. 1; "Sultanahmet'te Bugün Muazzam Miting Var", *Zaman*, 23 Mayıs 1335, No. 375, s. 1; "Felaket Karşısında Vahdet: Hak İsteriz, Yaşamak İsteriz!", *Zaman*, 24 Mayıs 1335, No. 376, s. 1; "Dün Bütün İstanbul İlahi Hakkını Muhafaza Etmek İçin Yemin Etti", *Vakit*, 24 Mayıs 1335, No. 565, s. 1.

108 *Alemdâr*, 23 Mayıs 1335, No. 151, s. 1.

gelmiş, hak ve istiklâlin en kutsî davasını asırların hüküm sürdüğü bu tarihi sahada Allah'ına, dindaşlarına, millettaşlarına ve bütün milletlere karşı ortaya koyarak bu hak ve dava için yemin etmiştir"¹⁰⁹

Memleket gazetesi, "Dün İstanbul tarih-i beşeriyeti sinesinde saklayan asırların görmediği bir mitinge sahne oldu. Sükût eden bir hak karşısında yüzbinlerce kişi Sultanahmet meydanında toplandı. Buna, tarih-i beşerin görmediği diyoruz: gözyaşları maziye karışan, gerek bugün yaşayan milletler muhtelif felaketler görmüşler, muhtelif vesilelerle siyah günler yaşamışlardır. Bir zalimin kahrından kurtulmak için toplanmışlar, bir düşman istilasına karşı birikmişlerdir"¹¹⁰ demekte Hadisat ise şu değerlendirmelerde bulunmakta idi: "İstanbul'un bütün Müslüman ve Türk halkı hakkını istemek, adaletsizliğe bağırarak için dün Sultanahmet'te toplandı. Tarih, İstanbul'un ilk taşının konduğu andan beri eminiz ki dünkü günü asla yaşamadı. İstanbul afakı hiçbir gün Müslüman kalbinin bu kadar kuvvetli bir feryadıyla sarsılmadı. İstanbul Müslüman olduğu gündün beri At Meydanı elbette yüzlerce defa bu kadar halk toplamıştı. Fakat dün perişan ve her türlü hakk-ı hayattan mahrum edildiği bir zamanda nasıl mağlup edilmez bir kalbi olduğunu göstermek kabiliyetinde bulunduğunu göstermek için toplandı."¹¹¹

Öte yandan mitingin ardından izhar olunan hisleri ve temennileri kendisine arz eylemek üzere Harbiye Nazırı Şevket Turgut Paşa delâletiyle gelen üç kişilik heyete hitaben "Ağzımızı açalım, bağıralım, sesimizi yükseltelim, hakkımızı isteyelim fakat elimizi kaldırmayalım"¹¹² yönündeki sözleri sarf etmiş, İstanbul basını ise mitingle ilgili olarak "Dün İstanbul tarih günlerinden en muazzamını yaşadı"¹¹³ şeklinde değerlendirmede bulunmuştur.

Ancak Anadolu'da heyecan gittikçe çoğalıyor, Mustafa Kemal Paşa'nın da telgrafları ve talimatlarıyla İtilâf Devletleri mümessillerine protesto telgrafları çekiliyordu. Erkân-ı Bahr-i Siyah adına Amiral Calthorpe'a çekilen bu yöndeki bir telgrafın içeriği şu şekilde idi: "Sekiz yüz senelik Türk ve Osmanlı memleketi olan İzmir şehrinin Yunan askeri tarafından işgal edileceğini kemal-i teessürle haber aldık. Hak ve adaletin hamisi olan İngiliz devlet-i muazzamasının böyle bir haksızlığa katiyen rızası olamayacağını bilen bilumum erkân-ı asalisi bu haksızlığın tamirine delalet buyurulmasını ve hissiyatının Sulh Konferansı'na iblağını zât-ı fahimanelerinden müttehiden istirham eyler."¹¹⁴

23 Mayıs tarihli *Alemdâr* gazetesi Yunanların İzmir'i işgal etmeleri ve Anadolu içlerine doğru tecavüz hareketlerine girişmeleri üzerine birçok cemiyet ve fırka temsilcileri ile Matbuat Cemiyeti'nin de hazır bulunacağını bir Şûra-yı

109 "Dün Bütün İstanbul İlahi Hakkını Muhafaza Etmek İçin Yemin Etti", *Vakit*, 24 Mayıs 1335, No. 565, s. 1.

110 "Sultanahmet Mitinginden", *Memleket*, 24 Mayıs 1335, No. 104, s. 1.

111 *Hadisat*, 24 Mayıs 1335, No. 144, s. 1.

112 Gökbilgin, A.g.e., I, s. 93.

113 *Alemdâr*, 24 Mayıs 1335, No. 152, s. 1.

114 *Alemdâr*, 20 Mayıs 1335, No. 148, s. 2.

Hümayun'un toplanacağını haber vermiş¹¹⁵ ve bu süreçte Nafia Nazırı Nafia Nazırı Ferit Bey, İzmir'in işgali hakkında gelen haberleri tahkik için kendisine müracaat eden İstiklâl gazetesi muhabirine şu beyanatta bulunmuştur: "İzmir hakkında size tam ve sarîh bir malumat şimdilik veremem. Bu mesele hakkındaki raporlar, bugün Meclis-i Vükela'da müzakere edilecektir. İzmir'de Yunanların işgal sahalarının ilerlemesinin İtalya'nın tensibiyle vuku bulduğu haber veriliyor. Bu durumda İtalya ile Yunanistan'ın anlaşığı ortaya çıkıyor. İtalya ile Yunanistan'ın anlaşması demek, İtalya ile Fransa'nın anlaşması demektir. Şu halde her iki hükümetin İzmir'deki nüfuz alanlarına aykırı değildir. Fakat gerek İzmir'e gerekse sair memleketlerimiz hakkında Sulh Konferansı karar vermiş değildir. Mamefih verilecek kararın herhalde lehimizde olmayacağı açıktır. Lakin milletin ibraz ettiği mevcudiyet ve metanet dolayısıyla memleketimiz hakkında son sözü Sulh Konferansı'nın değil Türk Milleti'nin olduğunu söylemek lazımdır."¹¹⁶

Muhabirin, Şûra-yı Saltanat programı hakkında bilgi istemesi üzerine Ferit Bey; "Bu program meselesi bugün Meclis-i Vükela'da tetkik edilecektir. Şimdilik net bir şey yoktur. Binaenalyh size şimdi ne söylesem doğru olmaz"¹¹⁷ demiştir.

Bu beyanattan bir gün sonra, 26 Mayıs 1919'da Padişah Vahdettin, ahval hakkında fikir teatisinde bulunmak ve bir karar alınmak üzere Şûra-yı Saltanat'ı¹¹⁸ toplamıştır.¹¹⁹ Kararları merak edilen Şûra'da Padişahın kısa açılış

115 *Alemdâr*, 23 Mayıs 1335, No. 151, s. 1; "Şûra-yı Saltanat", *Vakit*, 24 Mayıs 1335, No. 565, s. 2; "Şûra-yı Saltanat", *Vakit*, 25 Mayıs 1335, No. 566, s. 2; "Sarayda Meclis-i Fevkalâde İçtima", *Vakit*, 21 Mayıs 1335, No. 562, s. 1; Meclis-i Fevkalâde", *Vakit*, 23 Mayıs 1335, No. 564, s. 1; "Şûra-yı Saltanat", *Vakit*, 22 Mayıs 1335, No. 563, s. 1; "Şûra-yı Saltanat ve Matbuat", *Memleket*, 22 Mayıs 1335, No. 102, s. 2; "Şûra-yı Saltanat", *Hadisat*, 22 Mayıs 1335, No. 142, s. 1; İstiklâl, 25 Mayıs 1335, No. 152, s. 1.

116 "Nafia Nazırı Beyefendinin Beyanati", İstiklâl, 25 Mayıs 1335, No. 152, s. 1.

117 "Nafia Nazırı Beyefendinin Beyanati", İstiklâl, 25 Mayıs 1335, No. 152, s. 1.

118 Sultan Vahdettin ve Veliaht Abdülmecid Efendi'nin iştirak edeceği şûranın davetlileri arasında başta sadrazam Damat Ferit Paşa olmak üzere bütün kabine âzaları, âyan-ı kiram, mazul vükelâ ve Osmanlı sefirleri, Darülfünun müderrislerinden on beş zat, Şûra-yı Devlet ve Mahkeme-yi Temyiz, Divân-ı Muhasebat Reisi Evvel ve Sânileri, Bâb-ı Meşihat'tan intihab olunan altı zat, Bahriye Nazırının münasip gördüğü erkân ve ümera-yı bahriyeden dört zat, Darülhikmet-ül İslâmiye'ce seçilen iki, Fetvahanece seçilen iki, Matbuat Cemiyeti'nden sekiz, Barodan seçilen iki, Ticaret odalarından dört, Darülhilâfet-il İlmiye müderrislerinden iki, Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nden iki, Sulh ve Selamet Fırkasından iki, Adana Müdafaa-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti'nden iki, Vilâyet-i Şarkiye Müdafaa-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti'nden iki, Milli Ahrar Fırkasından iki, Kürt Teali Cemiyeti'nden iki zatın bulunacağı programda belirtilmiştir. Ertürk, *A.g.e.*, s. 313.

119 *Türkgeldi*, *A.g.e.*, s. 215; *Gökbilgin*, *A.g.e.*, I, s. 93; *Hadisat*, "Şûra-yı Saltanat Dün Taht-ı Riyaset Hilâfetpenahide Yıldız Sarayı'nda Merasim Köşkünde Akd-i İçtima Etmıştır", 27 Mayıs 1335, No. 147, s. 1; *Akşam*, "Şûra-yı Hümayun'da Meclis-i Âli", 28 Mayıs 1335, No. 249, s. 1; İstiklâl, "Şûra-yı Saltanat", 23 Mayıs 1335, No. 151, s. 1; *Alemdâr*, 27 Mayıs 1335, No. 155, s. 1; "Ahmet Rıza Bey'in Beyanati", *Alemdâr*, 27 Mayıs 1335, No. 155, s. 1; "Said ve Galip Beylerin Mutalebatı", *Alemdâr*, 27 Mayıs 1335, No. 155, s. 1; *Vakit*, 27 Mayıs 1335, No. 568, s. 1; "Şûra-yı Saltanat ve Mukadderat-ı Devlet", *Zaman*, 26 Mayıs 1335, No. 378, s. 1; "Şûra-yı Saltanat", *Vakit*, 27 Mayıs 1335, No. 568, s. 1; "Şûra-yı Saltanat İntibaları", *Vakit*, 28 Mayıs 1335, No. 569, s. 1; "Şûra-yı Saltanat", *Hadisat*, 26 Mayıs 1335, No. 146, s. 2; *Hadisat*, 27 Mayıs 1335, No. 147, s. 1; İstiklâl, 27 Mayıs 1335, No. 154, s. 1.

konusmasının¹²⁰ ardından konuşan Damat Ferit Paşa, son olayları özetleyen bir açılış konuşması yapmış¹²¹ ve Yüksek Komiserlerle ilişkilerin günden güne düzeldiğini ve Avrupa basınının bir bölümünün Osmanlı Devleti lehine döndüğünü ifade etmiştir. Son olarak Damat Ferit Paşa, Fransa ve İngiltere gibi iki eski dosta karşı savaşın çılgınlık olduğunu belirttikten sonra bu iki devletin şimdi Osmanlı Devleti'ne yardım ellerini uzatarak kalkınmasına yardımcı olmalarını ifade etmiştir.¹²²

İzmir İşgali başta olmak üzere devletin en önemli meseleleri görüşüldüğü Şuray-ı Saltanat'ın yankıları devam ederken 30 Mayıs 1919 günü İzmir'in işgalini protesto etmek üzere İstanbul'da yüz bin kişiden fazla katılımı yeni bir miting daha düzenlenmiştir.¹²³ Halk ellerinde "Yaşamak İsteriz", "Hak ve Adalet İsteriz", "Osmanlı Toprağı Yunanistan Olamaz", "Hak İsteriz", "İki Milyon Türk, İki Yüz Bin Rum'a Feda Edilmez" yazılı pankartlar olduğu halde Sultanahmet Meydanı'na gelmiştir. Mitingde konuşma yapan Dar'ül Fünûn müderrislerinden Hakkı Bey mahvedilmek istenin Türk'ün asil ve necip ruhundan bahsetmiş, haksızlığa tüm Müslümanların feryat edeceğini söylemiştir.¹²⁴ *Vakit* gazetesi mitingi "Toprağımızın üstünde yaralarımızı sarmak istediğimiz son kısmı için dün Ayasofya ile Sultanahmet arasında hak ve istiklâl dava eden büyük bir içtima daha yapılmıştır"¹²⁵ diyerek okuyucularına duyurmuş; *İstiklâl*, "Dünkü Muazzam Tezahürat-ı Milliye"¹²⁶; *Memleket*, "Muhteşem Mabetlerimiz Arasında Milli Tezahürler"¹²⁷ başlıkları altında değerlendirmiş; *Zaman* ise "Galeyan-ı Milli Devam Ediyor" adlı yazısında "binlerce Türk ve Müslüman Fatih, Beyazıt ve Sultanahmet camilerinde toplanarak dualar etmiş ve akd edilen büyük içtimada istiklâlimiz kurtarmak için her çareye baş burmaya karar verilmiştir"¹²⁸ demiştir.

İzmir'in işgaline yönelik tepkiler devam ederken Damat Ferit Paşa'nın, Paris'e davet edilmesi, İstanbul'da iyimserlik yaratmışsa da¹²⁹ Sadrazam bu toplantıdan eli boş dönecek, Nafia Nazırı Ferit Bey'in 25 Mayıs günü *İstiklâl* gazetesi muhbirine söylediği gibi İzmir dâhil memleketin kaderi hakkındaki son sözü Türk Milleti söyleyecektir.

120 "Padişahın Nutku", *Alemdâr*, 27 Mayıs 1335, No. 155, s. 1; "Zât- Hazret-i Padişahinin Beyanat-ı Seniyyesi", *Hadisat*, 27 Mayıs 1335, No. 147, s. 1.

121 "Zât- Hazret-i Padişahinin Beyanat-ı Seniyyesi", *Hadisat*, 27 Mayıs 1335, No. 147, s. 1; Süleyman Nafiz, "Bir Tahkik", *Hadisat*, 27 Mayıs 1335, No. 147, s. 1.

122 "Sadrazamın Nutku", *Alemdâr*, 27 Mayıs 1335, No. 155, s. 1.

123 "Dünkü Miting", *Alemdâr*, 31 Mayıs 1335, No. 159, s. 1.

124 "Dünkü İkinci Sultanahmet İçtimarı", *Hadisat*, 31 Mayıs 1335, No. 151, s. 1.

125 *Vakit*, 31 Mayıs 1335, No. 572, s. 1.

126 "Dünkü Muazzam Tezahürat-ı Milliye", *İstiklâl*, 31 Mayıs 1335, No. 158, s. 1.

127 "Muhteşem Mabetlerimiz Arasında Milli Tezahürler", *Memleket*, 31 Mayıs 1335, No. 111, s.

128 "Galeyan-ı Milli Devam Ediyor", *Zaman*, 31 Mayıs 1335, No. 383, s. 1.

129 Jaeschke, A.g.e., s. 39; Türkgeldi, A.g.e., s. 223; "Sadrazam Paşa Sulh Konferansı'na Davet Edildi", *Alemdâr*, 2 Haziran 1335, No. 160, s. 1; "Dörtler Meclisi", *Alemdâr*, 2 Haziran 1335, No. 160, s. 1; "Hükümetimizin Sulh Konferansı'na Daveti", *Vakit*, 2 Haziran 1335, No. 574, s. 1.

Sonuç

İstanbul basınının önemli bir kısmı şartları oldukça ağır olmasına rağmen Mondros Mütarekesi'ni endişeyle de olsa olumlu karşılamış, İtilaf hükümetlerinin Wilson Prensiplerini göz önüne alarak Türkiye'nin istiklâl ve egemenliğini sağlayacağını düşünmüştü. Hatta mütarekeden hemen sonra işgal edilen başta Musul ve Boğazlar olmak üzere, Adana, İskenderun, Hatay, Antep, Urfa, Maraş, Batum ve Kars gibi nüfusunun büyük çoğunluğu Türk olan vilayetler dahi basının en azından bir kısmının bu düşüncesini değiştirmeye yetmemişti. Saray, hükümet ve onları destekleyen basın, ABD ve İngiltere'ye o derece inanmışlardı ki ne Venizelos'un İtilaf Devletleri nezdinde Türkiye toprakların paylaşımı üzerine yaptığı girişimlere ne de günlerdir Avrupa kamuoyunda yazılıp çizilen Yunan taleplerine kulak asmamış, bu yönde uyarı yapanları da halkı galeyana getirmekle suçlamışlardı. Fakat 14 Mayıs akşamı başlayıp 15 Mayıs'ta devam eden İzmir'in işgali deyim yerindeyse bütün yurttaki olduğu gibi İstanbul'da da bomba etkisi yarattı. Osmanlı Hükümeti ile İzmir Valiliği işgal sürecinde devam eden ve Türk milletini derinden etkileyen olayları, işgalin geçici olduğunu açıklayarak ve İngilizlerin barış görüşmelerinde Türklerin hakkını vereceğini söyleyerek dindirmeye çalışsa da basının önemli bir kısmı olaylar hakkında ayrıntılı bilgiler vermeye, İtilaf hükümetlerini ve Paris Barış Konferansı kararlarını sert bir şekilde eleştirmeye başladı.

İstanbul basınında yer alan haberlerde işgalden bir gün öncesinden başlamak üzere işgalin gerçekleştiği günün akşamına kadar devam eden olaylar tanıkların dilinden kamuoyuna ulaştırılmış, Yunan askerlerinin iskeleye çıktığı ve ilerlediği halde dahi hala İzmir'in katiyen işgal edilmeyeceğini duyuran Vali İzzet Bey'in tutumu ise büyük bir gaflet ve hyanet olarak değerlendirilmiştir. Gazetelerde işgale dair ve işgal günü gerçekleştirilen olaylardan başka İtilaf Devletlerinin samimiyetini, özellikle de Wilson Prensiplerini ve İstanbul hükümetinin tutumunu sorgulayıcı yazılar da yer almıştı. Bu yazılarda, özellikle İzmir'in demografik yapısı, Türk ve Rum nüfus istatistikleri ile gündeme getirilmiş, Türk milletinin adaletli bir sulh beklerken maruz kaldığı kanlı işgalin büyük bir hayal kırıklığı yarattığı ifade edilmiştir. Basına göre İzmir'in Yunanlara verilmesi İtilaf Devletlerinin gerçek niyetlerinin apaçık ortaya çıkmasını ve mütareke şartlarının daha iyi anlaşılmasını sağladığı gibi bu ülkelerin dünya barışı söyleminin de aldatmacadan ibaret olduğunu bir kez daha gözler önüne sermişti.

Başta İstanbul olmak üzere ülkenin dört bir yanında düzenlenen protesto mitinglerinin sıkı sansüre ve tutuklamalara rağmen gazetelerde "*Muhteşem Mabetlerimiz Arasında Milli Tezahürler*", "*Galeyan-ı Milli Devam Ediyor*", "*İzmir'in İşgali Münasebeti İle Bütün Memleket Dilhun*" ve "*İzmir Felaketi Karşısında Milli Matem Devam Ediyor*" şeklindeki başlıklarla yer alması ve yapılan yorumlarda

Türk halkının gösterdiği tepkiyi hak, adalet, vatan ve istiklal mücadelesi olarak tanımlanması Türk milli hareketinin güçlenmesinde İzmir'in işgalinin ne kadar büyük bir dönüm noktası olduğunu da açık bir yansımaydı.

İzmir'in işgal hadisesi ile gazetelerin ve köşe yazarlarının dikkat çektiği en önemli konulardan birisi de Meclis-i Mebusan'ın kapalı olması meselesiydi. Memleket ve millet için en hayati olayların cereyan ettiği bir dönemde meclisin kapalı olmasının mahzurları üzerinde durulmuş, bazı kişilerin şahsında meclisi temsil ediyormuş gibi hareket ettiklerine dikkat çekilmiştir. Özellikle mili hareket lehinde yayın yapan gazetelere göre İtilaf Devletleri'nin Paris Barış Konferansı kararlarına dayanarak emr-i vakiler yapması karşısında millet iradesinin kanuni bir şekilde tezahür edeceği milli bir vasıtaya ihtiyaç vardı. Şüphesiz bu durum Anadolu'da milli hareketi teşkilatlandırmaya başlayan Mustafa Kemal Paşa'nın Meclis-i Mebusan'ın toplanması için yaptığı uğraşının ne kadar anlamlı ve yerinde bir girişim olduğunu göstermekteydi.

Ancak hemen belirtmek gerekir ki İstanbul basınının tamamı İzmir'in işgaline aynı duyarlılıkta tepki göstermemişti. Sabah ve Alemdar gazeteleri ile bazı köşe yazarları işgali kınamakla ve eleştirmekle beraber, bu üzücü gelişmelerin yaşanmasının hükümetin tutumundan ziyade geçmişte İttihatçıların izlediği politikalarından kaynaklandığını, İtilaf Güçlerinin de bu kişilerin işlediği suçlardan dolayı koca bir milleti cezalandırmaya kalktığını yazmışlardı. Aynı gazeteler, Yunan hükümet ve ordusunun bütün uygulamalarına rağmen işgalin geçici olduğunu, eninde sonunda Barış Konferansı'nın Osmanlı Devleti'nin haklarını koruyacağı görüşünü savunmaya devam etmişlerdi.

KAYNAKÇA

I. Süreli Yayınlar

Akşam

Alemdâr

Anadolu'da Yenigün

Hadisat

İdrak

İstiklâl

Memleket

Serbesti

Takvîm-i Vekâyi

Tasvir-i Efkâr

Vakit

Zaman

II. Kitaplar

ARIKAN, Zeki, *Mütareke ve İşgal Dönemi İzmir Basını*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1989.

BERBER, Engin, *Sancılı Yıllar: İzmir 1918-1922, Mütareke ve Yunan İşgali Döneminde İzmir Sancağı*, Ayraç Yayınevi, Ankara, 1993.

BOZKURT, Abdurrahman, *İtilâf Devletleri'nin İstanbul'da İşgal Yönetimi*, ATAM Yayınları, Ankara, 2014.

ÇAKMAK, Zafer, *İzmir ve Çevresinde Yunan İşgali ve Rum Mezalimi (1919-1922)*, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2007.

ÇEVİK, Zeki, *Milli Mücadele'de Müdafaa-i Hukuk'tan Halk Fırkası'na Geçiş*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2002.

- ERTÜRK, Hüsametdin, *İki Devrin Perde Arkası*, (Yay. Haz. Samih Nafiz Tansu), Parola Yayınları, İstanbul, 2016.
- GÖKBİLGİN, Tayyip, *Milli Mücadele Başlarken I*, TTK Yayınları, Ankara, 1959.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyip, *Milli Mücadele Başlarken, Mondros Mütarekesi'nden Sivas Kongresi'ne*, C. I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1959.
- HELMREICH, Paul C. *Sevr Entrikaları, Büyük Güçler, Maşalar, Gizli Antlaşmalar ve Türkiye'nin Taksimi*, Çev. Şerif Erol, Sabah Kitapları, İstanbul, 1996.
- İstanbul'da Bir İngiliz Tercümanının Hatıraları, Bâb-ı Âli'deki Son Tercüman Sir Andrews Ryan'ın Hatıraları (1899-1922 Abdülhamit Devrinden Mustafa Kemal'e Kadar)*, Haz. Erdal Aydoğan-Erkan Cevizliler, Salkımsöğüt Yayınevi, Erzurum, 2014.
- JAESCHKE, Gotthard *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar (30 Ekim 1918-11 Ekim 1922)*, I, TTK Basımevi, 2. Bası, Ankara, 1989.
- KOÇAOĞLU, Bünyamin, *Kurtuluştan Kuruluşa Batı Anadolu'da TBMM Yardımları*, Değişim Yayınları, İstanbul, 2008.
- MACMILLAN, Margaret, *Paris 1919, 1919 Paris Barış Konferansı ve Dünyayı Değiştiren Altı Ayın Hikayesi* (Çev.: Belkis Dişbudak), ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2004.
- ÖKTEM, Haydar Rüştü, *Mütareke ve İşgal Anıları* (Haz. Zeki Arıkan), TTK Yayınları.
- ÖZALP, Kâzım, *Milli Mücadele I, 1919-1922*, TTK, Ankara, 1988.
- ÖZEL, Sabahattin- HACİİBRAHİMOĞLU, Işıl Çakan, *Osmanlı'dan Milli Mücadele'ye Seçilmiş Mülakatlar*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.
- SARIHAN, Zeki, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü (Açıklamalı Kronoloji)*, *Mondros'tan Erzurum Kongresi'ne (30 Ekim 1918-22 Temmuz 1919)*, I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1993.
- SARIHAN, Zeki, *Kurtuluş Savaşı'nda İkili İktidar*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2000.
- SONYEL, Salâhi R., *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I*, TTK yayınları, Ankara, 1995.
- SONYEL, Salâhi R., *Gizli Belgelerde Mustafa Kemal, Vahdettin ve Kurtuluş Savaşı*, ATAM Yayınları, Ankara, 2015.
- TÜRKGELDİ, Ali Fuad, *Görüp İştiklerim*, 4. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987.
- TÜRKMEN, Zekeriya *Milli Mücadele Yıllarında İstanbul Mitingleri (15 Mayıs 1919: İzmir'in İşgali Üzerine Aydınların Kamuoyu Oluşturma Faaliyetleri)*, Berikan Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2016.

III. Makaleler

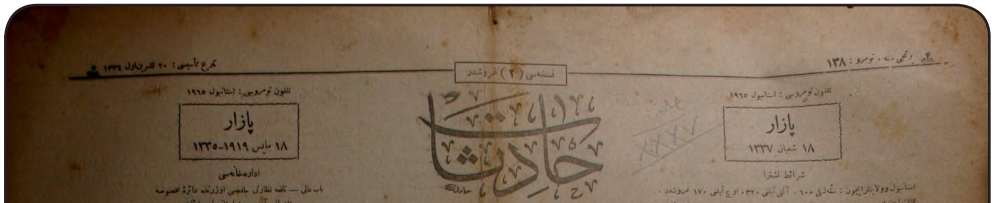
DİLEK, Mehmet Sait, "Paris Barış Konferansı'nda Yunan Talepleri ve Büyük Güçlerin Tutumu", *Karadeniz Araştırmaları*, (Kış 2013), S. 36, s. SAYFA

URAL, Selçuk- OKUR, Mehmet, "Vali İzzet Bey'in Kaleminden İzmir'in İşgali", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 17, Erzurum, 2001, s. 267-274.

UYANIK, Necmi, "İzmir'in İşgaline Karşı Konya Yöresinden Gelen Tepkiler", *Altıncı Uluslararası Atatürk Kongresi, 12-16 Kasım 2007-Ankara*, Bildiriler, C. I, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2010, s. 492-526.

EKLER

EK. 1: "Hükümetin Protestosu", Hadisat, 18 Mayıs 1335.

حکومتیڭ پروتستوسى: «نه حکومت نه ده ملت غنائنه ازيرك اشغال ماهيت قطعيه بي حياز اولديغي احوالنى ران بيله قبول ايدنه مزه»

مايه قوزيادا ملت حكومت اشغالنا تاشامه ورميڭن اول آتار ماطور ايتيڭ وفاق قوزيه اتغوز...
دولت قوزيادا ملت حكومت اشغالنا تاشامه ورميڭن اول آتار ماطور ايتيڭ وفاق قوزيه اتغوز...
دولت قوزيادا ملت حكومت اشغالنا تاشامه ورميڭن اول آتار ماطور ايتيڭ وفاق قوزيه اتغوز...

قايته

قايته...
قايته...
قايته...

بازار

بازار...
بازار...
بازار...

ازيرك

ازيرك...
ازيرك...
ازيرك...

ازيرك شصاع حزيتي قبول ايدنه حك فرد اولديغنه ايمان ايتيك...

ازيرك شصاع حزيتي قبول ايدنه حك فرد اولديغنه ايمان ايتيك...
ازيرك شصاع حزيتي قبول ايدنه حك فرد اولديغنه ايمان ايتيك...

نه ازير

نه ازير...
نه ازير...
نه ازير...

بازار

بازار...
بازار...
بازار...

ازيرك

ازيرك...
ازيرك...
ازيرك...

ازيرك

ازيرك...
ازيرك...
ازيرك...

ازيرك

ازيرك...
ازيرك...
ازيرك...

ازيرك

ازيرك...
ازيرك...
ازيرك...

ازيرك

ازيرك...
ازيرك...
ازيرك...

ازيرك

ازيرك...
ازيرك...
ازيرك...

ازيرك

ازيرك...
ازيرك...
ازيرك...

ازيرك

ازيرك...
ازيرك...
ازيرك...

ازيرك

ازيرك...
ازيرك...
ازيرك...

ازيرك

ازيرك...
ازيرك...
ازيرك...

ازيرك

ازيرك...
ازيرك...
ازيرك...

ازيرك

ازيرك...
ازيرك...
ازيرك...

ازيرك

ازيرك...
ازيرك...
ازيرك...

ازيرك

ازيرك...
ازيرك...
ازيرك...

ازيرك

ازيرك...
ازيرك...
ازيرك...

ازيرك

ازيرك...
ازيرك...
ازيرك...

ازيرك

ازيرك...
ازيرك...
ازيرك...

ازيرك

ازيرك...
ازيرك...
ازيرك...

ازيرك

ازيرك...
ازيرك...
ازيرك...

ازيرك

ازيرك...
ازيرك...
ازيرك...

ازيرك

ازيرك...
ازيرك...
ازيرك...

ازيرك

ازيرك...
ازيرك...
ازيرك...

ازيرك

ازيرك...
ازيرك...
ازيرك...

ازيرك

ازيرك...
ازيرك...
ازيرك...

EK.2: "İzmir'de Türkler Hâkimdir", Zaman, 17 Mayıs 1335.

1335 - 1336

17 Mayıs 1335

2 - 4 - 6 - 8 - 10 - 12 - 14 - 16 - 18 - 20 - 22 - 24 - 26 - 28 - 30 - 31

1914 - 1915

17 Mayıs 1915

1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7 - 8 - 9 - 10 - 11 - 12 - 13 - 14 - 15 - 16 - 17 - 18 - 19 - 20 - 21 - 22 - 23 - 24 - 25 - 26 - 27 - 28 - 29 - 30 - 31

1914 - 1915

17 Mayıs 1915

1 - 2 - 3 - 4 - 5 - 6 - 7 - 8 - 9 - 10 - 11 - 12 - 13 - 14 - 15 - 16 - 17 - 18 - 19 - 20 - 21 - 22 - 23 - 24 - 25 - 26 - 27 - 28 - 29 - 30 - 31

زَمَان

مجلس التمسک
مجلس التمسک
مجلس التمسک

قوت رودورون لاج تمسکی

قوت رودورون لاج تمسکی
قوت رودورون لاج تمسکی
قوت رودورون لاج تمسکی

قاینه تک استفساسی

استفسار: طرأ جیت وکله ایزدین استفساسی تریو وعلیق ایس ویتیمه تلخ اینتیق هم بر طوقی مرامطرف ایشا اولدی کجه ایات اکلای تمایله بر ایشا اولدی لاج شاهانده لول اولدی تورک لول تورک کورده استفسار. فان تمایله قلم ایشا اولدی لاج شاهانده لول وکی میاشک تهنه لول وکله اولدی ایزدین استفسار. قوت رودورون لاج تمسکی.

زمن

زمن
زمن
زمن

انتقاد علی یاسلی

انتقاد علی یاسلی
انتقاد علی یاسلی
انتقاد علی یاسلی

قاینه تک استفساسی

قاینه تک استفساسی
قاینه تک استفساسی
قاینه تک استفساسی

زمن

زمن
زمن
زمن

دتر علی

دتر علی
دتر علی
دتر علی

امزیده تورکر حاکدر

امزیده تورکر حاکدر
امزیده تورکر حاکدر
امزیده تورکر حاکدر

زمن

زمن
زمن
زمن

مسالقص

مسالقص
مسالقص
مسالقص

امزیده تورکر حاکدر

امزیده تورکر حاکدر
امزیده تورکر حاکدر
امزیده تورکر حاکدر

زمن

زمن
زمن
زمن

مسالقص

مسالقص
مسالقص
مسالقص

امزیده تورکر حاکدر

امزیده تورکر حاکدر
امزیده تورکر حاکدر
امزیده تورکر حاکدر

زمن

زمن
زمن
زمن

EK.6: "İstanbul'un Padişahımıza Dünkü Ulvi Tazarru'u", Vakit, 20 Mayıs 1335.

وقت

تاریخچه

شماره: ۵۶۱

سنة وادارنامگی

استانبول: جمعه ۱۱ شعبان ۱۳۳۵ - ۲۰ آبان ۱۳۳۵
 شماره اولی: ۲۱۱ - شماره اولی: استانبول ۱۳۳۵
 شماره اولی: ۲۱۱ - شماره اولی: استانبول ۱۳۳۵

۱۹ آبان ۱۳۳۵

استانبولک پادشاهزه دونکی علوی تضرعی

دون فاعده ۵۰ یک قانون و ارکندک مرک معظم بر متبع عتد ایلدیرد

قده بیایدنه دون فاعده ایپیل فاعده
 عتد ایلام لقی ایلام

ایکین س
 آیه شریفه
 استانبول وادارنامگی: شماره اولی: ۲۱۱ - شماره اولی: استانبول ۱۳۳۵
 شماره اولی: ۲۱۱ - شماره اولی: استانبول ۱۳۳۵
 شماره اولی: ۲۱۱ - شماره اولی: استانبول ۱۳۳۵

بکی قایبه ناک تشکیلی - خط هاپون

دور ماسیم بیلا
 هاپون تشکیلی قایبه ناک تشکیلی
 صراحت ایلام تشکیلی قایبه ناک تشکیلی
 صراحت ایلام تشکیلی قایبه ناک تشکیلی
 صراحت ایلام تشکیلی قایبه ناک تشکیلی

خط هاپون تشکیلی قایبه ناک تشکیلی
 خط هاپون تشکیلی قایبه ناک تشکیلی
 خط هاپون تشکیلی قایبه ناک تشکیلی
 خط هاپون تشکیلی قایبه ناک تشکیلی
 خط هاپون تشکیلی قایبه ناک تشکیلی

بولغارستانک حدودلری تئیین ایدیلیور

شریفته سزالار - فرت (تاریخچه ایلام) تشکیلی
 فرت - فرت - فرت - فرت - فرت - فرت - فرت - فرت - فرت - فرت

بولغارستانک حدودلری تئیین ایدیلیور
 بولغارستانک حدودلری تئیین ایدیلیور
 بولغارستانک حدودلری تئیین ایدیلیور
 بولغارستانک حدودلری تئیین ایدیلیور
 بولغارستانک حدودلری تئیین ایدیلیور

بولغارستانک حدودلری تئیین ایدیلیور
 بولغارستانک حدودلری تئیین ایدیلیور
 بولغارستانک حدودلری تئیین ایدیلیور
 بولغارستانک حدودلری تئیین ایدیلیور
 بولغارستانک حدودلری تئیین ایدیلیور

بیلا فاعده ۵۰ یک قانون و ارکندک مرک معظم بر متبع عتد ایلدیرد
 بیلا فاعده ۵۰ یک قانون و ارکندک مرک معظم بر متبع عتد ایلدیرد
 بیلا فاعده ۵۰ یک قانون و ارکندک مرک معظم بر متبع عتد ایلدیرد
 بیلا فاعده ۵۰ یک قانون و ارکندک مرک معظم بر متبع عتد ایلدیرد
 بیلا فاعده ۵۰ یک قانون و ارکندک مرک معظم بر متبع عتد ایلدیرد

بیلا فاعده ۵۰ یک قانون و ارکندک مرک معظم بر متبع عتد ایلدیرد
 بیلا فاعده ۵۰ یک قانون و ارکندک مرک معظم بر متبع عتد ایلدیرد
 بیلا فاعده ۵۰ یک قانون و ارکندک مرک معظم بر متبع عتد ایلدیرد
 بیلا فاعده ۵۰ یک قانون و ارکندک مرک معظم بر متبع عتد ایلدیرد
 بیلا فاعده ۵۰ یک قانون و ارکندک مرک معظم بر متبع عتد ایلدیرد

بیلا فاعده ۵۰ یک قانون و ارکندک مرک معظم بر متبع عتد ایلدیرد
 بیلا فاعده ۵۰ یک قانون و ارکندک مرک معظم بر متبع عتد ایلدیرد
 بیلا فاعده ۵۰ یک قانون و ارکندک مرک معظم بر متبع عتد ایلدیرد
 بیلا فاعده ۵۰ یک قانون و ارکندک مرک معظم بر متبع عتد ایلدیرد
 بیلا فاعده ۵۰ یک قانون و ارکندک مرک معظم بر متبع عتد ایلدیرد

بیلا فاعده ۵۰ یک قانون و ارکندک مرک معظم بر متبع عتد ایلدیرد
 بیلا فاعده ۵۰ یک قانون و ارکندک مرک معظم بر متبع عتد ایلدیرد
 بیلا فاعده ۵۰ یک قانون و ارکندک مرک معظم بر متبع عتد ایلدیرد
 بیلا فاعده ۵۰ یک قانون و ارکندک مرک معظم بر متبع عتد ایلدیرد
 بیلا فاعده ۵۰ یک قانون و ارکندک مرک معظم بر متبع عتد ایلدیرد

EK.7: "Felaket Karşısında Vahdet: Hak İsteriz, Yaşamak İsteriz!", Zaman, 24 Mayıs 1335.

مقدراعز حقدنه یکی مذا کرهل: یکی رطرز نسویه

(ت.ه.ر)

رستدرنگ کنی شرف سلهسی تکرار مذاکره ایدیمدکر.

فلاکت قارشیننده وحدت: حق ایسترز، یاشامق ایسترز!

(ت.ه.ر)

تاریخچه ایسترز

تاریخچه ایسترز

تاریخچه ایسترز

تاریخچه ایسترز

تاریخچه ایسترز

